

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav germánských studií
Oddělení skandinavistiky

Studijní program: Skandinavistika

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Anežka Matěnová

Literární obraz Islandu v dílech dánských romantiků

The Image of Iceland in the Writings of Danish Romantic
Authors

Praha, 2022

Vedoucí práce: Mgr. Helena Březinová, Ph.D.

Poděkování

Děkuji za všechny cenné připomínky své vedoucí, doktorce Heleně Březinové.

Děkuji magistře Janě Ovské za laskavou konzultaci ohledně latinského originálu Saxonovy kroniky.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Abstrakt česky

Tato diplomová práce zkoumá, jaký obraz o Islandu ve svých dílech vytvářejí dánští romantici. Úvodem se zabývá nejednotným územ termínu *imagologie*. Následně analyzuje předchozí stereotypy v zobrazování Severu a Islandu a věnuje se dobovému kontextu, zejména preromantické a romantické poetice, panskandinavismu a nacionalismu. Primární korpus tvoří devět textů od N. F. S. Grundtviga, Adama Oehlenschlägera a H. Ch. Andersena různých literárních žánrů. Ukázalo se, že Island bývá vykreslen pozitivně až ambivalentně, objevuje se ovšem i negativní charakteristika Islandců. Obrazy se pohybují na hranici mezi obrazem vlastním a obrazem cizí kultury, někdy se v nich promítá kolonialismus a často přejímají starší stereotypy.

Klíčová slova: imagologie, panskandinavismus, romantismus, dánská literatura, staroseverská literatura, Adam Oehlenschläger, N. F. S. Grundtvig

Abstract in English

This thesis analyses the image of Iceland in the writings of Danish Romantic authors. To begin with, the ambiguous use of the term *imagology* is described. Subsequently, previous stereotypes regarding the depictions of the North and Iceland are examined and the context is introduced, such as Pre-Romantic and Romantic poetics, Scandinavism and nationalism. The corpus consists of nine texts from various literary genres by N. F. S. Grundtvig, Adam Oehlenschläger and H. C. Andersen. It has emerged that the images of Iceland range from being positive to ambivalent, yet there is also a very negative characteristics of Icelanders present. The images oscillate between auto- and heteroimages, in some cases they are affected by colonialism and they frequently adopt older stereotypes.

Keywords: imagology, Scandinavism, Romanticism, Danish literature, Old Norse literature, Adam Oehlenschläger, N. F. S. Grundtvig

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Imagologie	9
2.1 Literární obrazy v diachronní perspektivě a zrod imagologie	11
2.1 Komparatistická imagologie	16
2.2 Imagologie jakožto boj s ideologií.....	17
2.3 Imagologie v Kunderovi	18
2.3 Současné podoby imagologie.....	19
3. Intertextový aspekt.....	21
4. Kontextový aspekt.....	28
5. Textový aspekt	34
5.1 Oehlenschlägerův „Island“: Island jako <i>lieu de mémoire</i>	34
5.2 Oehlenschlägerovo drama „Palnatoke“: Island jako primitivistická utopie a druhé pohlaví.....	38
5.3 Grundtvigovy „Prøver af Saxos og Snorros Krøniker“: Island jako brána do ztracené vlasti.....	49
5.4 Grundtvigovo „Af Norges Konge-Krønike“: Island jako médium Ducha Severu.....	51
5.5 Grundtvigova předmluva k „Nordiske Smaadigte“: Island jako zdroj lidového vzdělání.....	56
5.6 Grundtvigův proslov „Om Nordens historiske Forhold“: Island jako mytologický archiv mezi nebem a zemí	57
5.7 Grundtvigova báseň „Island“: Island jako zdroj klasické kultury ...	60
5.8 Oehlenschlägerovo drama „Kiartan og Gudrun“: Island jako prostředek charakterizace	61
5.9 Andersenova povídka „Om Aartusinder“ – ironický obraz Islandu	67
6. Závěr	69
Resumé på dansk.....	72
Resume in English	73

Bibliografie	74
Příloha	6

1. Úvod

Tato práce si klade za cíl prozkoumat, jaký obraz vytvářejí dánští autoři o Islandu v období romantismu. Poněvadž romantičtí básníci nezdědka hledají inspiraci ve staroseverské literatuře, obdivují panenskou přírodu, a nadto se rodí národní uvědomění a panskandinávská myšlenka, dalo by se očekávat, že to bude obraz veskrze pozitivní, chválící islandskou literaturu a divokou přírodu. Jak ovšem ukáže rozbor, málokdy je to tak jednoduché.

Nejprve bude pojednán pojem imagologie ve vztahu k literatuře. Jelikož se pojem užívá nekonzistentně, bude se první kapitola soustředit na nejednotný úzus tohoto termínu v sekundární literatuře a jeho různá pojetí. Následovat bude kapitola o intertextovém aspektu, která zodpoví otázku, na které dřívější představy o Severu a Islandu romantici navazují a jak se tyto představy proměňovaly. V kapitole věnované kontextovému aspektu bude načrtnuta dobová situace, především co se týče poetiky a přechodu z preromantismu na romantismus. Dále bude věnována pozornost fenoménu panskandinavismu a roli, již zastávala staroseverská mytologie ve vzdělávání. V kapitole o textovém aspektu dojde k samotnému rozboru devíti primárních pramenů. Bude se jednat o směsici různých literárních žánrů, od básní přes dramata až po předmluvy k překladům či veřejný projev. Spíše než o kvantitativní sběr všech zmínek o Islandu usilují o podrobnou analýzu menšího počtu děl, která Island tematizují výrazněji, protože u každého obrazu je důležité porozumět kontextu díla a specifické funkci, kterou v něm reprezentace Islandu plní. Do výběru byli zahrnuti autoři, kteří byli hojně recipováni, konkrétně kanoničtí dánští romantičtí spisovatelé Nikolai Frederik Severin Grundtvig, Adam Gottlob Oehlenschläger a Hans Christian Andersen. Třebaže tedy volím kvalitativní, nikoli kvantitativní přístup, práce má, pokud jde o dánský obraz Islandu v období romantismu, nezpochybnitelnou vypovídací hodnotu, jelikož rozebírání autoři byli svými současníky vnímáni jako vlivní.

Překlady jsou mé vlastní, pokud není uvedeno jinak. Jelikož je pro imagologický rozbor zásadní nezkrslit obsahovou stránku, jde o překlady

filologické, v případě poezie tedy například nedochází k žádnému přebásňování.

2. Imagologie

„Západně od Norska leží uprostřed širého oceánu ostrov jménem Island, strašlivě pusté místo pro život, které zároveň oplývá neuvěřitelnými a neslýchanými zázraky,“¹ uvádí svou kapitolu o Islandu dánský kronikář Saxo Grammaticus. Vykresluje ostrov v Atlantském oceánu jako nehostinnou krajinu ohně a ledu, zároveň však fascinovaně líčí gejzíry a ledovce a zvláště důkladně se věnuje islandským pramenům. „Je tam pramen, jehož kouřící voda všechno zbaví přirozené formy. Všechno, čeho se jeho pára dotkne, se promění a ztvrdne jako kámen,“² popisuje účinky jednoho z nich. „Říká se, že je tam pramen s vodou tak zhoubnou, že člověk padne mrtev k zemi, jako by vypil jed,“³ pokračuje Saxo. A dokonce dodává: „Jsou tam i další prameny, které prý chutnají jako pivo.“⁴

Saxo svou šestnáctisvazkovou latinsky psanou kronikou *Gesta Danorum* („Skutky Dánů“) sice položil základy dánské historiografie, ale jen těžko bychom nazývali Saxonovo dílo z přelomu dvanáctého a třináctého století čistě faktografickým, byť jistě obsahuje řadu cenných historických a geografických poznatků. Jeho kapitola o Islandu nepředstavuje prostý popis reality, nýbrž reprezentaci Islandu, vytváří o něm jakýsi obraz složený ze směsice faktů, mýtů a představ. A právě tím, jak jedna skupina lidí (kupříkladu „my, Dánové“) popisuje druhou skupinu lidí („oni, Islandané“) nebo místo („Island“), se zabývá imagologie.

Přidržíme-li se pro tuto chvíli pojetí Joepa Leersena⁵, je imagologie odvětví literární komparistiky, které zkoumá, jak jsou skupiny lidí

---

¹ „Vest for Norge, midt i det store ocean finder man den ø der kaldes Island, et temmelig trist sted at bo, som til gengæld må fremhæves for sine aldeles utrolige og uhorste vidundere.“ Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, s. 18. Vlastní překlad z dánské verze, přeložené z latiny Peterem Zeebergem.

² „Der findes en kilde der med sit rygende vand kan fjerne hvad som helst fra dets naturlige form. Alt hvad der bliver udsat for dens damp, forvandles og bliver hårdt som sten.“ Loc. cit.

³ „Man siger også at der er et kildevæld deroppe med så skadeligt vand at man falder død om som om det var gift.“ Tamtéž, s. 19–20.

⁴ „Der er også andre kilder hvis vand efter sigende smager ligesom øl.“ Tamtéž, s. 20.

⁵ Viz například Leersen, „Imagology: On using ethnicity to make sense of the world“. In: *Les stéréotypes dans la construction des identités nationales depuis une perspective transnationale*, 10/2016, s. 14.

pocházejících ze stejné oblasti zobrazovány někým z jiné oblasti, případně jaký obraz nějaká skupina vytváří o sobě samé. Jedná se zpravidla o národy, mohou to ale být i menší etnické či regionální skupiny (například Slezané), nebo naopak skupiny nadnárodní (například Severané).

Obrazy geografických oblastí či jejich obyvatel bývají v angličtině, němčině či severských jazycích zpravidla označovány termínem *image*. V češtině však tento výraz může mít negativní konotace a označuje nejen obraz, který o sobě člověk záměrně buduje a kterým se snaží u veřejnosti dosáhnout určitého cíle, ale také reputaci⁶. Zřejmě proto, že český výraz může evokovat něco trochu jiného, se v české imagologii vyskytují spíše pojmy *obraz* či *reprezentace*. Oba posledně jmenované výrazy budou v této práci používány synonymně. Občas lze narazit i na výraz *imago*⁷, ale v češtině není příliš zavedený a objevuje se převážně v teologickém diskurzu či v oblasti dějin umění spíše jako představa či teze (*imago dei, imago mundi*), z těchto důvodů od jeho používání v práci upouštím.

Literární obrazy vycházejí z binární představy o společnosti, že totiž existuje nějaké „my“ a nějaké „oni“, přičemž tyto dvě skupiny jsou ontologicky odlišné, protože pocházejí odjinud. Imagologie zkoumá jednak reprezentace vlastní skupiny (*autoimages*), jednak obrazy cizích kultur (*heteroimages*)⁸. Zaměřuje se přitom především na etnické stereotypy (*etnotypy*).

Reprezentace zpravidla bývají pozitivně nebo negativně zbarvené. Jak dokládá Saxonova kronika, zčásti vykreslující nehostinnou pouštinu, zčásti velebící islandskou pohádkovou přírodu, reprezentace nezřídka kombinují aspekty jak negativní, tak i pozitivní, v každém případě mívají ale obrazy hodnotící charakter.

Jak upozorňuje Birgit Neumannová, u literárních reprezentací nelze opomenout jejich pragmatický rozměr.⁹ Podle Neumannové je třeba brát v potaz, že se obrazy snaží působit na čtenáře a často slouží zcela konkrétním historickým cílům. Kromě vytváření identity ale plní i řadu dalších funkcí,

---

⁶ „Image“. In: Kraus, Petráčková et al., *Akademický slovník cizích slov*.

⁷ Volí jej například překladatelka Veronika Jičínská pro *Úvod do komparatistiky* Angeliky Corbineau-Hoffmannové.

⁸ Tamtéž, s. 16.

⁹ Neumannová, „Towards a Cultural and Historical Imagology“. In: *European Journal of English Studies*, 3/2009, s. 276.

kupříkladu napomáhají charakterizaci literárních postav nebo působí jako sémantické zkratky.

Pro analýzu obrazů navrhuje Leersen rozlišovat mezi třemi aspekty: intertextovým, kontextovým a textovým¹⁰. Intertextovým aspektem míní historii a recepci dané reprezentace, její výskyt v dalších textech. V případě Saxona by si kupříkladu imagolog mohl klást otázky: Na jakou tradici Saxo navazuje? Jak je Island líčen v dřívějších textech, přebírá Saxo ve svém líčení něco ze starších představ? A jak Saxo ovlivňuje vnímání Severu v pozdějších dílech? Kontextový aspekt se potom zaměřuje na dobovou politickou, kulturní a poetologickou situaci. Sice každá reprezentace závisí na dobové situaci, ale tento vztah nelze vnímat deterministicky, obrazy nejsou pouhým zrcadlem své doby, mezi obrazy a dobovým kontextem spíše dochází k dialogu a obousměrnému ovlivňování. Konečně u textového aspektu se zkoumají funkce reprezentací, jejich vztah k žánrovým konvencím a způsob jejich použití.

Potíž spočívá v tom, že všechny výše zmíněné principy odpovídají pouze jedné verzi imagologie, a to takzvané *komparatistické imagologii* v současné podobě, což je koncepce, jíž se ještě bude věnovat samostatná podkapitola. Už samotný výraz *imagologie* se používá nejednotně a existuje více jeho pojetí, která se od sebe značně liší. Pro ilustraci toho, co všechno se jím může označovat, následuje stručný exkurz do dějin reprezentací a imagologie – které jsou, jak se ukáže, těsně propletené.

2.1 Literární obrazy v diachronní perspektivě a zrod imagologie

„Charakterem“ národů a jiných skupin se literáti, filosofové a etnografové zabývali už od antiky. Postupem času se ustalovaly stereotypní představy, které jsou široce použitelné pro jednotlivé obrazy. Zmíňme alespoň ty, které ovlivnily i vnímání Severu. Jde především o etnocentrismus, dichotomii Sever versus Jih, dichotomii centrum versus periferie a potom o klimatickou teorii. Etnocentrismus považuje vlastní kulturu za normu a ostatní

---

¹⁰ Leersen, „Imagology: On using ethnicity to make sense of the world”, s. 20.

kultury za její odchylky¹¹. Podobně polarizace pojmů „centrum“ a „periferie“ staví na myšlence, že kulturně nadřazené národy tvoří centrum, kdežto méně vyvinuté národy představují periferii. Dichotomie Severu a Jihu potom dělí svět na dvě půlky, které stojí proti sobě a jejichž povaha je určena geografickou polohou, zvláště se uplatňuje stereotyp nestálých, citově založených jžanů v protikladu k uzavřeným, racionálním či drsným seveřanům¹².

S posledním jmenovaným stereotypem souvisí i takzvaná klimatická teorie, která je založená na myšlence, že fyziologie a/nebo povaha národa je určena klimatem. Známým evropským příkladem této teorie je *L'esprit des lois* („O duchu zákonů“) Charlese L. Montesquieua. Montesquieu chápe klima jako faktor determinující národní charakter a politické zřízení spolu s odlišnými zákony jednotlivých států.

Přestože se v antice a ve středověku objevila i obsáhlejší pojednání zkoumající vícero etnických skupin, většinou se jednalo o jednotlivé obrazy v rámci etnografických či historických prací. S novověkem přichází rozkvět souborných detailních typologií jednotlivých národů. Pro představu o tom, jak takové typologie vypadaly, uveďme tu snad nejznámější z nich a pro badatele zabývající se imagologií přímo emblematickou, totiž rakouskou *Völkertafel* („Tabulka národů“, 1720–1730, viz příloha), někdy označovanou přívlastkem *Steirische* („Štýrská“). Toto anonymní dílo vyobrazuje deset národů v souhrnné srovnávací tabulce. Jak podtrhává Franz Stanzel, dílo je pozoruhodné tím, že obsahuje většinu stereotypů, které se do té doby nahromadily.¹³ Ilustrace v horní části tabulky zobrazuje řadu zástupců jednotlivých národů, pod ní následuje tabulka hodnotících přívlastků. Zatímco národy blíže levému konci (Španěl, Francouz, Ital, Němec) jsou popisovány převážně kladnými atributy (například „ehrsam“, „scharfsinnig“, „großmütig“¹⁴), čím více vpravo národní zástupce v tabulce stojí (a čím východněji na mapě euroasijského kontinentu), tím nechvalněji je popisován, až jsou nakonec „Turci nebo Řekové“ (neboť tabulka se neobtěžuje mezi nimi

---

¹¹ Leersen, „Ethnocentrism, Eurocentrism“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 323.

¹² Leersen, „Imagology: On using ethnicity to make sense of the world“, s. 18.

¹³ Stanzel, „Das Nationalitätsschema in der Literatur und seine Entstehung zu Beginn der Neuzeit“. In: Blaicher (ed.), *Erstarrtes Denken*, s. 93.

¹⁴ „čestný“, „důvtipný“ nebo „velkorysý“ (*Steirische Völkertafel*).

rozlišovat) charakterizováni jakožto „am verräterischsten“, „faul“ „weibisch“ či jako „Lügenteufel“¹⁵. Kromě toho, které národy jsou popisovány kladněji a které záporněji, stojí za povšimnutí i samotná kritéria, podle nichž jsou národy hodnoceny – centrální hodnoty tvoří čest, zmužilost, válečnické schopnosti, zbožnost a síla.

Potud se tedy jednalo o obrazy, nikoli imagologii. Kritický přístup k literárním reprezentacím národů se rozvíjí až ve dvacátém století a imagologie ve vědeckém slova smyslu se rodí teprve po druhé světové válce. Dlouhá tradice nacionalisticky zaměřených reprezentací vyústila v poválečném období v opačný, konstruktivistický přístup, který zkoumal všechny literární reprezentace (a v konečném důsledku také pojmy jako „národ“) coby kulturní konstrukt. Zakladatelem tohoto směru se stal francouzský komparatista Jean-Marie Carré (*Les écrivains français et le mirage allemand (1800-1940)*, 1947), pro něhož literatura představovala především zdroj ideologického materiálu, sbírku stereotypů vhodných k analýze. Přestože byl sám zatížen deterministickým uvažováním a protiněmeckým zaujetím, svou snahou o nadnárodní perspektivu a kritičnost předznamenal moderní studium literárních reprezentací.¹⁶

Proměna směrem k imagologii jakožto vědecké disciplíně byla zbrzděna vývojem ve Spojených státech. V sedmdesátých letech v tamější literární vědě dominovala literární kritika v čele s programem zvaným „New Criticism“, tedy „nová kritika“, který odmítal při interpretaci děl brát v potaz jakékoli jiné aspekty než ty čistě textové (tedy například dobu, v níž dílo vzniklo, jeho recepci, život autora apod.). Zároveň se rozvíjel postkolonialismus, a tak se ruku v ruce se zrodem dalších disciplín stále přísněji rozlišovalo mezi vnitrotextovou a mimotextovou analýzou literárních pramenů. Není tedy nijak překvapivé, že i imagologie byla považována za další z nových přístupů, které se zaměřují na mimotextové aspekty literárních děl. Tomu napomohla i skutečnost, že se na půdě francouzské Sorbonny studium obrazů opravdu začalo literární vědě vzdalovat ve prospěch antropologie, sociologie a historie. Česko-americký

---

¹⁵ „nejproradnější“, „líný“, „zženštilý“ nebo „prolhaný“ (tamtéž).

¹⁶ Viz Leersen, „Imagology: History and Method”. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 21.

literární vědec a kritik René Wellek na adresu imagologie dokonce poznamenal, že jde o druh jakési literární sociologie¹⁷. Stigmatizace imagologie coby odvětví, které vlastně do literární vědy již nespadá, v sedmdesátých letech vyústila v hromadné upouštění od imagologického bádání mezi literárními vědci.

Na dilema, zda imagologii považovat za součást literární vědy, potažmo komparatistiky, reagoval Manfred S. Fischer svým článkem „Imagologie auf dem Scheideweg“ z roku 1987. Podle něj se imagologie nachází na rozcestí – jednu cestu představuje Pageauxova škola dějin mentality zvaná *imagerie culturelle*, druhou z nich potom setrvání v literární vědě¹⁸. Přestože podle Fischera obě tyto cesty obsahují řadu styčných bodů, míří každá jiným směrem: *imagerie culturelle* staví do popředí, jak již název napovídá, ani ne tak literaturu, jako spíše kulturní antropologii, naopak imagologie v rámci literární vědy, kterou Fischer nazývá *komparatistická*, se stále zabývá zejména interpretací literárních textů.

Imagerie culturelle se zrodila na Sorbonně, byla ovlivněna strukturalismem a sémiotikou a jejím hlavním představitelem je Henri-Daniel Pageaux (například článek „Une perspective d'études en littérature comparée: l'imagerie culturelle“). Pageaux kritizoval imagologii v literární vědě jako sektářsky izolovanou a volal po větší interdisciplinaritě. Jeho směr literaturu chápe jako *fait sociale*. Nejenže zdůrazňuje politický, společenský a kulturní kontext vzniku literárních děl, nýbrž o kontext mu jde především. Jakožto konečný objekt studia si klade historii lidské mentality, literaturu využívá jakožto důkazní materiál a vyvozuje z ní závěry pro mimotextovou realitu, zasazuje literaturu do kulturního a ideologického kontextu, který je považován za determinující faktor.¹⁹

Bylo by však chybné se domnívat, že by se komparatistická imagologie ve Fischerově pojetí zabývala pouze vnitrotextovou analýzou, ostatně ono rozšířené rozštěpení imagologické analýzy na interní a externí faktory Fischer

---

¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹⁸ Fischer, „Literarische Imagologie am Scheideweg“. In: Blaicher (ed.), *Erstarrtes Denken*, s. 66.

¹⁹ Tamtéž, s. 62.

kritizuje.²⁰ Zdůrazňuje totiž, že se komparatistická imagologie nezaobírá pouze literárním dílem jako takovým, ale také procesem jeho vzniku a recepcí. Je si velmi dobře vědom toho, že „externí“ i „interní“ faktory jsou provázané, a provázené tudíž musí být i jejich zkoumání. Fischer se taktéž vyhrazuje vůči představě, že by imagologie v rámci literární vědy postrádala jakoukoli interdisciplinaritu – připomíná, že literární komparatistika je *per definitionem* disciplína mezioborová, překračující hranice jednotlivých filologií a zkoumání národních literatur²¹. Je ovšem pravda, že na rozdíl od Pageauxe si klade skromnější cíle, neusiluje o žádné abstraktnější závěry o povaze lidského uvažování, nesnaží se o vytváření mentálních map různých společností a setrvává ve sféře literatury.

Fischer pro stereotypní vyobrazování druhých kultur navrhuje termín *imagotyp*²², protože zastává názor, že termín *stereotyp* dostatečně nereflektuje skutečnost, že literární obrazy jsou historicky a kulturně podmíněné, a tudíž proměnlivé. Jinými slovy rozumí stereotypem obecně jakoukoli ustrnulou představu, která se objevuje znovu a znovu, kdežto *imagotyp* pro něho označuje stereotyp dobově poplatný a podléhající změnám. Jak však později konstatuje Leersen²³, pojem *imagotyp* se mezi badateli příliš neujal. Důvodem může být to, že v praxi jednotlivé obrazy nestrídají jednoduše jeden druhý, spíše se akumulují²⁴, mezi jednotlivými historickými podobami reprezentací existuje návaznost, nejedná se o izolované fenomény. Vezmeme-li si jako příklad citovaný úryvek ze Saxona, jde o text, který ovlivnil vnímání Islandu na století dopředu, dánští romantikové, o nichž bude řeč v praktické části, Saxonovu kroniku vesměs znali a čerpali z ní, proto je otázka, zda se pro obraz Islandu u Saxona hodí výraz *imagotyp*. Fischerovo dělení na neměnný stereotyp a jeho vyvíjející se *imagotyp* je tedy možné vyzdvihnout pro důraz na proměnlivost obrazů, ovšem lze namítnout, že na označení konkrétního obrazu cizí kultury v dané době zkrátka stačí pojem obraz a že i termín stereotyp se dá chápat jako proměnlivý. Z těchto důvodů v práci s termínem *imagotyp* neoperuji.

---

²⁰ Tamtéž, s. 65.

²¹ Tamtéž, s. 69.

²² Tamtéž, s. 58.

²³ Beller, „Perception, image and imagology“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 9.

²⁴ Leersen, „Image“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 343.

2.1 Komparatistická imagologie

Někdy je možné setkat se s výrazem *komparatistická imagologie*, bohužel však ne vždy ve stejném významu. Fischer v souvislosti s metaforikou rozcestí pojem ztotožňuje se směrem, který na rozdíl od *imagerie culturelle* setrvává v literární vědě, tedy s takzvaným Čášským programem, jehož zakladatelem je Hugo Dyserinck a k němuž se jakožto Dyserinckův student hlásí i Fischer sám. Na jiném místě Fischer upřesňuje, že komparatistická imagologie na rozdíl od imagologie využití v rámci jednotlivých filologií zkoumá vztahy dvou kultur, potažmo literatur.²⁵ Zatímco prostá imagologie pro něho znamená metodu využitelnou v různých disciplínách, ať už v jednotlivých filologiích, nebo v oborech mimoliterárních, komparatistická imagologie se drží srovnávací literární vědy.

Jak je zřejmé z definice imagologie u Leersena, který se rovněž hlásí k Dyserinckově programu, komparatistickou imagologií rozumí právě komparatistiku ukotvenou ve srovnávací literární vědě²⁶. Téhož pojetí se drží i autoři monografie *Imagology Profiles: The Dynamics of National Imagery in Literature*²⁷.

Turecká teoretička Funda Kiziler Emerová ve svém článku z roku 2012 shrnuje rozdíl mezi imagologií a komparatistickou imagologií poněkud nešťastně: „Es laesst [*sic!*] sich sofort bemerken, dass es zwischen den Definitionen von der Imagologie und komparatistischer Imagologie keinen grossen Unterschied gibt ausser, als die komparatistische Imagologie insbesondere das Fremd- und Eigenbild in den Vordergrund stellt.“²⁸ O něco dříve v textu však komparatistickou imagologii jasně ztotožňuje s Dyserinckovou tradicí, přičemž odlišnost spatřuje především v nadnárodní perspektivě bádání (patrně na rozdíl od národně zaměřených filologických oborů). Zajímavá na jejím výkladu tohoto termínu je skutečnost, že zatímco Fischer v roce 1987 rozlišuje směry imagologie dva, *imagerie culturelle*

---

²⁵ Fischer, 56.

²⁶ Leersen, „Imagology: On using ethnicity to make sense of the world“, s. 14.

²⁷ Cambridge Scholars, *Imagology Profiles*, s. 1.

²⁸ „K tomu lze hned poznamenat, že mezi imagologií a komparatistickou imagologií žádný větší rozdíl není, komparatistická imagologie pouze klade větší důraz na obraz vlastní a obraz cizí.“ Kiziler Emerová, „Die Imagologie Als Arbeitsbereich Der Komparatistik“. In: *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 8, s. 12.

a Cášský program, Kiziler Emerová v roce 2012 rozlišuje směry tři: francouzskou tradici, americké pojetí imagologie jakožto odvětví historie a sociologie a německou imagologii zakotvenou v literární vědě obecně nebo přímo v komparatistice.²⁹ Vzhledem k tomu, že Carrého francouzský směr označuje za pojetí v rámci komparatistiky, ačkoli se Carré literární vědě vzdaluje a usiluje spíše o zkoumání lidské mentality, mohou vzniknout pochyby, zda Kiziler Emerová pojmem komparatistická imagologie nemyslí francouzskou tradici *imagerie culturelle*, nakonec ale označuje za zakladatele komparatistické imagologie Dyserincka.

Lipská profesorka obecné a srovnávací literatury Angelika Corbineau-Hoffmannová opakovaně označuje své pojetí imagologie přívlastkem „komparatistická“, nicméně v historickém přehledu do značné míry odkazuje na díla z tradice *imagerie culturelle*³⁰ a v popisu disciplíny samotné se lze dočíst: „Imagologií označujeme oblast komparatistiky, která se nedá pojmut pouze literárně, ale dotýká se i sociologie a psychologie.“³¹ Zdá se tedy, že zde dochází ke smíšení těchto dvou pojetí.

Jak je vidět, různí teoretici operují s pojmem komparatistická imagologie různě. V této práci se jím myslí směr imagologie zakotvený ve srovnávací literární vědě a rozvíjející model Huga Dyserincka, tedy Cášský program.

2.2 Imagologie jakožto boj s ideologií

Po hrůzách druhé světové války převažovala v imagologii tendence jakési, jak se říká v němčině, *Entideologisierung*, odstranění ideologie nebo „odideologizování“. Imagologové usilovali o prozkoumání stereotypů a předsudků zejména za tím účelem, aby demaskovali nacionalismus, rasismus, kolonialismus a všechny další ideologie, které jsou založené na přesvědčení, že jedna skupina lidí je z nějakého důvodu nadřazená skupině druhé. Tento cíl razí hlavně tradice Jeana-Marie Carrého.

Dyserinck na téma demaskování ideologie ve svém programu zdůrazňuje, že „Imagologie ist nicht Teil eines ideologischen Denkens, sondern

---

²⁹ Tamtéž, s. 10.

³⁰ Corbineau-Hoffmannová, *Úvod do komparatistiky*, s. 128–135.

³¹ Tamtéž, s. 122.

vielmehr ein Beitrag zur Entideologisierung!”³² Ve snaze o odhalování ideologické povahy obrazů se tak zařazuje po bok Carrého.

Jeho žák Fischer však varuje před tím, aby se imagologie aplikovala jako boj s ideologií. Podle něj nelze obrazy vyvracet už z toho důvodu, že lze jen těžko posoudit, zda stereotypy obsažené v literárních dílech skutečně odrážejí objektivní realitu, či nikoli³³. Pokud kupříkladu *Völkertafel* zobrazuje Turka jako líného, zženštilého a proradného člověka, na základě čeho bychom mohli informace objektivně uvést na pravou míru? Fischer proto zdůrazňuje, že se imagologie nesnaží dobrat nějaké pravdy o tom, jaká je skutečná „povaha“ národů a dalších skupin, spíše se zabývá tím, jak reprezentace v literárních dílech fungují a za jakým účelem vznikly.

Leersen navazuje na Fischera a na téma cílů imagologie podotýká, že „its aim is to understand a discourse of representation rather than a society“³⁴. Vymezuje se tak vůči Renému Wellekovi a jeho nařčení, že se imagologie zabývá hlavně společenským aspektem literárních děl.

Se snahou o vyvracení ideologického obsahu se nicméně setkáváme i u současných imagologů. Jako příklad může posloužit již zmiňovaná Kiziler Emerová, která za konečný cíl imagologie nevytyčuje nic menšího než světový mír a porozumění mezi národy³⁵, což lze těžko považovat za jiný přístup než v nejlepším případě aktivistický, v tom nejhorším tendenční.

Tato práce vychází z pojetí Dyserinckova proudu, především Fischera a Leersena, a snaží se z nadnárodní perspektivy postihnout fungování reprezentací v dané literatuře, nejde zde o jejich vyvracení.

2.3 Imagologie v Kunderovi

Výraz imagologie může znít povědomě i leckomu, kdo se v literární vědě vůbec nepohybuje, zvláště pokud se jedná o českého čtenáře krásné

---

³² „Imagologie není součástí ideologického smýšlení, nýbrž daleko spíše přispívá k odstranění ideologie!“ Dyserinck, „Komparatistische Imagologie“. In: Dyserinck, *Komparatistik*, bind 1, s. 131.

³³ Fischer, s. 56.

³⁴ „jejím cílem je spíše pochopit diskurz reprezentací než společnost“. Leersen, „Imagology: History and Method“, s. 27.

³⁵ Kiziler Emerová, s. 15.

literatury. Objevuje se totiž jako klíčový pojem v románu Milana Kundery *Nesmrtelnost*, ovšem v trochu jiném významu.

Imagologie! [...] [T]o slovo nám konečně umožní spojit pod jednou střešou to, co má tolik jmen: reklamní kanceláře; poradce státníků pro takzvanou komunikaci; designéry, kteří navrhují tvar aut i cvičebního nářadí; tvůrce oděvní módy; holiče; hvězdy show businessu diktující formu fyzické krásy, jíž se řídí všechna odvětví imagologie.³⁶

O pár stran dále ještě vypravěč shrnuje: „Imagologové vytvářejí systémy ideálů a antiideálů, systémy, které mají krátké trvání a z nichž každý je rychle vystřídán jiným systémem, ale které ovlivňují naše chování, naše politické názory a estetický vkus, barvu koberců a výběr knih stejně mocně, jako nás kdysi dokázaly ovládat systémy ideologů.“³⁷

Jak vyplývá z úryvků, „imagologové“ v *Nesmrtelnosti* představují ty, kteří se zabývají vytvářením názorů a vkusu, imagologie potom označuje jejich manipulativní činnost. Toto pojetí si není radno plést s imagologií jakožto vědeckým zkoumáním literárních obrazů.

2.3 Současné podoby imagologie

Dlužno podotknout, že ambivalentní použití výrazu imagologie není pouze Kunderovou doménou, ale vyskytuje se běžně i v akademickém diskurzu. Jako příklad může sloužit nedávný *Úvod do komparatistiky* Corbineau-Hoffmannové. Jak vyplynulo z citovaného úryvku v oddíle o komparatistické imagologii, definuje Corbineau-Hoffmannová imagologii zpočátku jako vědní odvětví³⁸. O něco dále však jmenuje jako první imagologickou publikaci knihu madame de Staël *De l'Allemagne*³⁹, která ovšem o Německu podává obraz značně idealizovaný – zdá se tedy, že má imagologií na mysli spíše text, který obraz druhé kultury vytváří. Podobně vznikají závěrečné práce, články či monografie, které sice v názvu mají imagologii, nicméně se zabývají dějinami literárních obrazů, například

---

³⁶ Kundera, *Nesmrtelnost*, s. 122.

³⁷ Tamtéž, s. 124.

³⁸ Corbineau-Hoffmannová, s. 122.

³⁹ Tamtéž, 123.

monografie *Imagologie des Nordens*⁴⁰, která se nezaobírá ani tak pracemi severských imagologů, jako reprezentacemi Severu. S pojmem se tedy často zachází nepřesně a paradoxně se používá k označení jak schematických reprezentací kultur, tak i kritického vědeckého přístupu, který takový diskurz zkoumá.

Pokud jde o samotné pojetí této disciplíny, stále se rozvíjí komparatistická imagologie, byť ji podle Leersena oslabil rozmach nacionalismu v posledních dekáдах⁴¹. Rozvíjí se především v Nizozemí, Německu, v balkánských zemích a v Rakousku a kromě samostatných článků či monografií vytváří také sérii monografií pod názvem *Studia Imagologica*. Zároveň nevymizela ani *imagerie culturelle* a ve Francii se imagologie často snoubí s postkolonialismem. Někteří imagologové podle všeho jednotlivé podoby nerozlišují nebo se drží někde na pomezí imagologie literárněvědné a společenskovědné, zdá se, že to je mimo jiné případ *Úvodu do komparatistiky* Corbineau-Hoffmannové. Nadto imagologie proniká i do dalších humanitních a společenských oborů, jmenujme například média či výtvarné umění.

---

⁴⁰ Arndtová, Blödorn, Fraesdorff, Weisnerová, Winkelmann (eds.), *Imagologie des Nordens*.

⁴¹ Leersen, „History and Method“, s. 25.

3. Intertextový aspekt

V romantických obrazech Islandu se promítají dvě hlavní tradice: jednak zobrazování Severu, jednak specificky Islandu. O Severu píše už antičtí autoři, kupříkladu Hippokratés (páté až čtvrté století př. n. l.), Hérodotos (páté století př. n. l.) či Tacitus (první až druhé století n. l.). V antických textech se uplatňuje zejména klimatická teorie, opozice centrum versus periferie a polarizace Severu a Jihu. Je ovšem třeba upozornit, že až do osmnáctého století se „Severem“ zpravidla myslela veškerá území na sever od Alp včetně těch asijských nebo třeba Kamčatky, u starších pramenů tedy nejde jen o severské země.⁴² Z tohoto důvodu v této práci rozlišuji mezi *zaalpským Severem* jakožto Severem v širším smyslu a *severskými zeměmi*. Severskými zeměmi se potom v této práci myslí území dnešního Dánska, Finska, Islandu, Norska a Švédska.

Aby to nebylo příliš jednoduché, ani severské země nejsou jednoznačný pojem. Ke geografické oblasti jmenovaných pěti států se pojí označení hned několik a různá pojetí zahrnují jejich různé kombinace. Podle historiků Marji Jalavové a Bo Stråtha existuje variací na téma konceptualizace severských zemí celá řada, za nejdůležitější lze však považovat pojmy dva: *Skandinávie* („Scandinavia“) a *severské země* („Norden“).⁴³ Pojem Skandinávie prošel několika proměnami, původně označoval jihošvédskou provincii Skåne, později se pod ním rozuměly země ležící na Skandinávském poloostrově, tedy území dnešního Norska a Švédska, od devatenáctého století potom pojem zahrnuje Norsko, Švédsko a Dánsko, země blízké jazykově a v minulosti spjaté i politicky. Koncept severských zemí se naproti tomu vztahuje i na Finsko a Island. V této práci se termínem severské země míní ono širší pojetí („Norden“).

Etnografická stat' lékaře Hippokrata vyvolává o obyvatelích zaalpského Severu obraz negativní. Hippokratés rozděluje obyvatele kontinentu na Evropany, žijící na jihu, a Skyty. O Skytech tvrdí, že poněvadž je jejich země

---

⁴² Například van Gerven, „The Copenhagen Question of 1800“. In: Hemstadová, Møller, Thorkildsen (eds.), *Skandinavismen*, s. 65.

⁴³ Jalavová a Stråth, „Scandinavia/Norden“. In: Mishkova a Trencsényi, *European regions and boundaries*, s. 37.

tučná a vlhká, nesou podobné znaky i její obyvatelé: chybí jim zmužilost a vitalita a nejsou dost plodní. Z Hippokratovy argumentace je patrné, že jsou jeho etnografické postřehy založené na klimatické teorii a opozici Sever versus Jih. V jeho pojetí však nejde o binární opozici, nýbrž spíše o systém tří geografických pásem: svět se podle něj skládá z chladné severní oblasti, horkého území na jihu a mírného pásma, kde se střídají roční období. Obyvatelé mírného pásma, v němž leží i Řecko samotné, vycházejí ze srovnání nejlépe: třebaže jsou jeho obyvatelé kvůli střídání ročních období nervózní a nestálí, vykazují válečného ducha, odvahu a aktivitu⁴⁴. Svou klimatickou teorií, ale i typy vlastností, které jednotlivým pásmům Hippokratés přisuzuje, tento lékař zásadně ovlivnil pozdější obrazy, jak je ostatně patrné například z novověké štýrské *Völkertafel*, která čerpá jak z klimatické teorie, tak z hippokratovských kritérií.

Hérodotos naopak líčí severany kladně jako protiklad civilizace⁴⁵. Oplývají podle něj zdravím, nadáním k hudbě a tanci a válečnickými schopnostmi. Hérodotos se blíží stereotypu, pro nějž se mnohem později vžil označení *sauvage noble* a který se uplatnil zejména v osvícenství s příchodem Jeana-Jacques Rousseaue. Stereotyp *sauvage noble*, tedy „ušlechtilého divocha“, staví na dichotomii civilizace versus příroda a označuje lidi, kteří žijí mimo civilizaci, a tudíž si uchovali nevinnost, ušlechtilost a morální čistotu⁴⁶.

Tacitus sice severany vykresluje jako zaostalé, vychvaluje však jejich prostotu, morální sílu a svobodomyšlnost, staví je tak do kontrastu s římskou kulturou, která se podle něj nachází v úpadku⁴⁷. Tacitův obraz zaalpského Severu je tedy prodchnut jak primitivismem, velebícím lidskou prostotu, upřímnost a divokost jako protipól zkažené civilizace, tak ideou překonané, upadající jižanské kultury.

Vedle pozitivních či ambivalentních charakteristik se ale rozvíjí i pojetí Severu jako oblasti ekonomicky, politicky a kulturně zaostalé, které navazuje

---

⁴⁴ Fink, „Diskriminierung und Rehabilitierung des Nordens im Spiegel der Klimatheorie“. In: Arndtová, Blödorn, Fraesdorff, Weisnerová, Winkelmann (eds.), *Imagologie des Nordens*, s. 49.

⁴⁵ Tamtéž, s. 47.

⁴⁶ Leersen, „The poetics and anthropology of national character (1500–2000)“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 70.

⁴⁷ Nippel, „Ethnic images in classical antiquity“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 42.

na Hippokrata (například v díle římského geografa Pomponia Mely z prvního století). Jak konstatuje Astrid Arndtová, zaalpský Sever ve středověku o sobě samém přejal především tuto představu a stereotyp méněcenné kultury u něj zdomácněl.⁴⁸

Vnímání Severu, a Islandu zvláště, bylo mimoto silně ovlivněno mýty o Hyperboree a Thule. V obou případech se jedná o geograficky vágně určené oblasti, u nichž není jasné, zda se dají identifikovat s nějakým reálným územím, nebo zda jde o fabulaci. Hyperborea označuje oblast na vzdáleném Severu, snad za polárním kruhem. Postupně s ní byly ztotožňovány nejrůznější země, jako například Británie, Rusko, střední Asie nebo právě severské země. Objevuje se v celé řadě antických i pozdějších pramenů a často bývá vykreslována ve vysloveně utopickém duchu, například v líčení Plinia Staršího:

Za těmito horami a za severním větrem přebývá [...] šťastná rasa jménem Hyperboreové, kteří se dožívají extrémně vysokého věku a proslavili se legendárními zázraky. Věří se, že se zde nachází osa, podél níž se otáčí nebeská báň [...], mají tam šest měsíců slunečního svitu a jediný den bez slunce. [...] Je to dokonalá oblast s příjemným klimatem a bez ničivých poryvů větru. [...] Smrt k nim přichází pouze tehdy, když se nasytí života plného luxusu a rozhodnou se v pokročilém věku po hostině skočit do moře z jisté skály.⁴⁹

Mýtus o Hyperboree má patrně své počátky u Hérodota, proto nijak nepřekvapuje, že jeho reprezentace zaalpského Severu je pozitivně zabarvená.

Mytický ostrov Thule potom ve čtvrtém století před Kristem poprvé popsal starořecký cestovatel Pýtheus z Massilie (jehož dílo se nedochovalo) a vypráví o něm opět mimo jiné historik Plinius Starší.⁵⁰ Výraz Thule, případně Ultima Thule („nejzazší“ Thule) označuje v antice a středověku zemi na samé

---

⁴⁸ Arndtová, „North/South“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 387.

⁴⁹ Behind these mountains and beyond the north wind there dwells [...] a happy race of people called the Hyperboreans, who live to extreme old age and are famous for legendary marvels. Here are believed to be the hinges on which the firmament turns, [...] with six months' daylight and a single day of the sun in retirement [...]. It is a genial region, with a delightful climate and exempt from every harmful blast. [...] Death comes to them only when, owing to satiety of life, after holding a banquet and anointing their old age with luxury, they leap from a certain rock into the sea.

Pliny, *Natural History II*, Books 3–7, s. 187.

⁵⁰ Tamtéž, s. 199.

hranici našeho světa, nebo snad dokonce za ní. Jde o archetypální představu podobnou mýtu o Atlantidě, která prostupuje literaturou napříč stoletími. Ve dvacátém století byl záhadný ostrov nacistickými esoteriky označen za kolébkou árijské rasy. Mnoho geografů se pokoušelo ostrov identifikovat, a to obvykle s Grónskem, Norskem, Faerskými či Shetlandskými ostrovy nebo právě s Islandem. S bájným ostrovem si Island spojovala celá řada pozdějších historiků, cestovatelů a geografů, například historik Adam Brémský.⁵¹

Téže tradice se drží i Saxo Grammaticus, což se ovšem v dánském překladu ztrácí. Zatímco v původním latinském textu se například v předmluvě objevuje výraz „Tylensium“⁵², tedy „obyvatel Thule“, překladatel Peter Zeeberg výraz převádí do dánštiny jako „islændere“, tedy „Islandřané“:

Heller ikke de flittige islændere skal her forbigås i tavshed. Disse folk har, fordi deres jord fra naturens hånd er så ufrugtbar, intet grundlag for pragt og luksus og fører konsant en tilværelse i nøjsomhed, hvor de ofte bruger hvert øjeblik af deres liv på at opdyrke kendskabet til andres bedrifter – og derved opvejer deres armod med ånd. [...] Jeg har absolut værdsat at kunne rådføre mig med folk som jeg vidste havde så indgående et kendskab til fortiden.⁵³

Saxo tu Islandřanům skládá poklonu pro jejich znalost historie a pilnou duševní činnost, zároveň si nelze nevšimnout, že podle něho islandská historiografie zpracovává „andres bedrifter“ („činy druhých“), vyjádření tedy může působit dojmem, že Saxo upozaduje historickou roli Islandřanů či pomíjí obsáhlé staroislandské písemnictví věnující se Islandu jako takovému. Dále je třeba poukázat na to, že mezi islandskou půdou a charakterem obyvatel existuje podle Saxona kauzální vztah, Saxo se tak řadí k příznivcům klimatické teorie.

---

⁵¹ Kedwards, *The Mappae Mundi of Medieval Iceland*, s. 128.

⁵² Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, oddíl 0.1.4.

⁵³ „Stejně tak nelze opomenout ani pilné Islandřany. Protože je jejich půda od přírody tak neúrodná, tito lidé si nezakládají na přepychu či luxusu a vedou život ve stálé skromnosti, přičemž často tráví každý okamžik svého života tím, že sbírají poznatky o činech druhých – a tím vyvažují svou chudobu duchem. [...] Nesmírně si vážím toho, že jsem se mohl poradit s lidmi, o nichž jsem věděl, že mají o minulosti tak důkladné znalosti.“ (Saxo Grammaticus, *Saxos Danmarkshistorie*, s. 15).

Závěrem lze k Saxonovu líčení Islandu shrnout, že navazuje na předchozí reprezentace ve třech bodech: drží se Hippokratovy klimatické podmíněnosti, opírá se o mýtus ostrova Thule a přejímá tezi o primitivismu. Předchozí obrazy potom obohacuje o dva aspekty: Island'ané u něho vystupují jako národ mimořádně historiograficky činný a jako národ, který se zmiňuje výhradně v souvislosti s tím, že zapisuje události jiných zemí.

Cizími obrazy Islandu od středověku do poloviny osmnáctého století se zabývá Sumarliði Ísleifsson. Ve středověku se podle něj Island typicky zobrazoval jako extrémně chladné místo mimo civilizaci, jehož obyvatelé jsou divocí a podobají se spíše zvířatům.⁵⁴ Líčení ostrova bylo potom spjaté s nadpřirozenými prvky, dlouho se například věřilo, že se na Islandu nachází vchod do pekla či očištěc.

V období 1500–1750 se ustálilo několik stereotypních zobrazení Islandu: *ostrov plný zla (hin illa eyja)*, *utopický ostrov (sælueyjan)*, *civilizovaný ostrov (hin siðmenntaða eyja)* a *ostrov jako modelová komunita*, doslova „vzorový ostrov“ (*fyrirmyndaeyjan*).

Představa Islandu jako ztělesnění zla je spjata s přesvědčením, že se na Islandu nachází vchod do pekla, či alespoň očištěc⁵⁵. Řada novověkých historiků a geografů uvádí, že se na Islandu setkala s křikem odsouzených duší⁵⁶ nebo že tamější krajinou bloudí duše zesnulých⁵⁷, že celá krajina je pokryta krví⁵⁸ nebo že se islandské vody hemží mořskými příšerami⁵⁹. Pokud jde o Island'any samotné, podle tohoto stereotypu jsou necivilizovaní a podobní zvířatům či trpaslíkům⁶⁰.

Prismatem primitivistické utopie bývají Island'ané naopak vykresleni jako čestní, pohostinní, dobrotiví a zbožní lidé, kteří se dožívají vysokého věku

---

⁵⁴ Ísleifsson, „Iceland“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 177.

⁵⁵ Například v díle Ranulpha Higdena *Polychronicon* či ve spise Herberta z Clairvaux *Liber miraculorum*. Ísleifsson, *Tvær eyjar á jaðrinum*, s. 71–73.

⁵⁶ Mimo jiné v díle Dithmara Blefkena *Islandia*. Tamtéž, s. 110.

⁵⁷ Jak tvrdí kupříkladu Abraham Ortelius ve spisu *Theatrum orbis terrarum*. Tamtéž, s. 90.

⁵⁸ Kupříkladu v díle Clause Christoffersena Lyschandera *C. C. Lyschanders Digting, 1579–1623*. Tamtéž, s. 88.

⁵⁹ Například u švédského biskupa Olausse Magna, *Beskrivning til Carta Marina*. Tamtéž, s. 89.

⁶⁰ Například podle Alaina Manessona Malletta v díle *Beschreibung des ganzen Welt-Kreisses*. Tamtéž, s. 93.

a vedou jednoduchý, skromný život v umírněnosti⁶¹. Tento stereotyp zčásti navazuje na mýtus o Hyperboree. Dále se pojí s představou, že Islandčané žijí skromně a chudě a vyznačují se prostoduchou bezelstností, žijí v příbytcích vytesaných ve skalách či postavených z velrybích kostí⁶² a ženy vynikají svou krásou, neumějí se však krášlit⁶³. Země prý oplývá hojností ryb, másla a výborných pastvin⁶⁴, nachází se zde také neobvyklé množství síry⁶⁵. Často se také objevují líčení zázračných pramenů, které dokážou proměnit vše na kámen nebo jsou léčivé⁶⁶ – je zde tedy zřejmý vliv Saxonova obrazu. Rejstřík magických účinků islandských pramenů je nadto rozšířen, objevují se zvěsti o tom, že některé prameny dokážou proměnit cokoli, co se do nich ponoří, v železo nebo změnit barvu předmětu z černé na bílou a naopak. Tento utopický obraz Islandu nese nejvíce znaků exotismu, tedy vnímání druhé země či kultury jako něčeho zcela odlišného a přitažlivého zároveň.

Stereotyp civilizovaného ostrova či modelové komunity rozvíjí Saxonovu utopickou reprezentaci mimořádně vzdělaného národa a doplňuje ji o umělecké nadání a křesťanské vyznání⁶⁷. Vyzdvihováním islandské vzdělanosti se posouvá hranice mezi centrem a periferií až za Island, tento diskurz má tedy relativně nejbližší k začlenění Islandu do centra či alespoň do Evropy. V první polovině osmnáctého století již ostrov bývá označován za kolébku Evropy či Helladu Severu. Stereotyp navazuje na Saxonův obraz Islandčanů sepisujících historii druhých národů, rozšiřuje jej však o tvorbu a uchovávání literatury krásné.

Od poloviny osmnáctého století stereotyp ostrova plného zla ustupuje do pozadí a prostor získávají převážně obrazy konotované pozitivně. Vzhledem k tomu, že klasicismus ve zvýšené míře vzhlížel k antické kultuře Jihu a že se v druhé polovině osmnáctého století rozvíjí vůči klasicismu negativně laděný preromantismus, je protiklad Jihu a Severu v tomto období tematizován častěji.

---

⁶¹ Kupříkladu u Alberta Krantze v díle *Chronica und Beschreibung dreier Königreich*. Tamtéž, s. 95.

⁶² Jak informuje například *Cosmographia* Sebastiana Münstera. Tamtéž, s. 95.

⁶³ Například u Petera Heylyna, *Cosmographie in Four Books*. Tamtéž, s. 96.

⁶⁴ Jak vypráví například Sebastian Münster. Tamtéž, s. 99.

⁶⁵ Mimo jiné u Ortelia. Tamtéž, s. 99.

⁶⁶ Tamtéž, s. 99–100.

⁶⁷ Například podle Johanna Rauwena Meinbressensema v *Cosmographii*. Tamtéž, s. 101.

Objevuje se jak názor, že islandská kultura kvalit té klasické nedosahuje⁶⁸, tak i názor opačný, že islandská literatura a historiografie tu řeckou a římskou převyšuje a představuje kolébku kultury⁶⁹, přinejmenším té germánské. Mimoto se lze setkat s názorem, že islandská kultura již degeneruje a že slavná doba ság, kronik a hrdinských činů již pominula, buduje se zde tedy nostalgická představa *zlatého věku*⁷⁰.

Z negativních stereotypů o Islandu se nejvíce uplatňuje obraz chladného, pustého, nehostinného a nebezpečného ostrova plného sněhu, ledu a sopek⁷¹. Líčení obyvatel někdy inklinují k stereotypu *sauvage noble*⁷². Takové obrazy vykreslují Islandčany jako národ sice dobromyslný, upřímný, mírumilovný a ctnostný, nicméně technicky i intelektuálně zaostalý. Stereotyp pusté krajiny a jeho divokých obyvatel je spjat s preromantismem a poetikou *vznešena*, o níž ještě bude řeč v další kapitole.

Z pozitivních stereotypů se dále rozvíjí ten utopický, místy vykazující až rysy pastorální idyly⁷³. Obrazy tohoto typu velebí islandské pastviny a hojnost dobytka, sepětí obyvatel s půdou, pohostinnost a jednoduchý životní styl. Utopická líčení Islandčanů dále často podtrhují islandskou svobodomyšlnost a rovnostářství⁷⁴.

Kromě výše zmíněných stereotypů se ale Island také někdy zobrazuje jako docela obyčejná země s vcelku běžnými rysy, podobná jiným evropským zemím⁷⁵. Klade se důraz na vzdělanost a vysokou úroveň islandské vědy, co se však týče oblékání, bydlení či stravování, Islandčané se od kontinentálních národů nijak zvlášť neodlišují.

---

⁶⁸ Například podle *Letters on Iceland* Una von Troil. Tamtéž, s. 183.

⁶⁹ Mimo jiné podle Henryho Wheatona: *History of the Northmen*. Tamtéž, 196.

⁷⁰ Například podle Alfreda Elwese v díle *The Richmonds' Tour in Europe*. Tamtéž, s. 197.

⁷¹ Kupříkladu v díle Johna Barrowa *A visit to Iceland*. Tamtéž, s. 186.

⁷² Například *Letters on Iceland* Una von Troil. Tamtéž, s. 182.

⁷³ Kupříkladu v témže díle Henryho Wheatona. Tamtéž, s. 196.

⁷⁴ Například v témže díle Johna Barrowa. Tamtéž, s. 186.

⁷⁵ Například podle Una von Troil. Tamtéž, s. 182.

4. Kontextový aspekt

Vnímání Islandu dánskými romantiky je nedílně spojeno s adaptacemi staroseverských textů a texty o starém Severu vůbec, protože Island bývá často reprezentován právě v tomto kontextu a jeho obraz nezřídka slouží jako součást budování obrazu vlastního, tedy jako součást budování dánské identity.

Klasicistní stesk po antické harmonii, nostalgické cestování do jižní Evropy a kanonický status antických témat i antické poetiky narazil na preromantické probuzení národního cítění. Obrat k domácím literárním kořenům byl v Evropě podnícen mimo jiné takzvanými Ossiánovy zpěvy z šedesátých let osmnáctého století, vytvořenými Skotem Jamesem Macphersonem a vydávanými za gaelskou poezii ze třetího století. Básně plné citu, melancholie a tajemna vyvolaly díky překladům do francouzštiny a němčiny vlnu senzace po celé Evropě, a jelikož byly považovány za překlady dávných děl lidové slovesnosti, preromantici měli za to, že zpěvy vyjadřují pravého ducha národa. Dílo ovlivnilo tehdejší poetiku natolik, že se pro Ossiána dokonce vžilo označení „Homér Severu“⁷⁶, což svědčí nejen o přelomovém významu těchto zpěvů pro evropskou poetiku, ale také o potřebě vyrovnat se antickým autorům.

Ve druhé polovině osmnáctého století se literatura starého Severu začala těšit takové oblibě i mimo severské země, že se někdy hovoří o staroseverské renesanci⁷⁷. Staroseverská renesance přispěla k tomu, že se severské země vydělily z obecného pojetí zaalpského Severu jako kulturní oblast svébytná a jedinečná⁷⁸.

Klíčovou roli v preromantické staroseverské renesanci sehrál švýcarský literární historik Paul-Henri Mallet, který svou chválou v *Introduction à l'Histoire de Dannemarc* („Úvod k historii Dánska“) z roku 1755 obraz méněcenné severské literatury do značné míry rehabilitoval. Malletovy dějiny severských zemí a severských literatur byly záhy přeloženy do němčiny

---

⁷⁶ Singer, „Ossian: Der ‚Homer des Nordens‘“. In: Arndtová, Blödorn, Fraesdorff, Weisnerová, Winkelmann (eds.), *Imagologie des Nordens*, s. 15.

⁷⁷ Termín se objevuje v různých verzích, například také jako „severská renesance“, jak však argumentují autorky *Nesmrtelných vikingů*, „staroseverská renesance“ se zdá být přesnější. (Králová a Králová (eds.), *Nesmrtelní vikingové*, s. 15).

⁷⁸ Tamtéž, s. 69.

a angličtiny a podnítily zájem o starý Sever u řady evropských literátů, mimo jiné u Thomase Percyho či Friedricha Gottloba Klopstocka. Malleta inspiroval mimo jiné spis Thomase Bartholina *Antiqvitatum Danicarum de causis contemptae a Danis adhuc gentilibus mortis libri tres* („Tři knihy dánských památek s důrazem na případy pohrdání smrtí v pohanství“) z roku 1689. Ve své předmluvě k této sbírce překladů staroseverských textů Bartholin obdivuje odvahu a pohrdání smrtí, které podle něj vykazují staroseverští váleční hrdinové⁷⁹.

Staroseverská renesance navíc navázala na nový trend v poetice, a to koncept vznešena (anglicky *sublime*, německy *das Erhabene*). Vznešeno má své kořeny už v antice, ale v preromantismu jeho chápání zásadním způsobem ovlivnil britský filozof Edmund Burke. Burke proti sobě staví *krásno*, spojené s uměřeností, malostí a půvabem, a *vznešeno*, pojící se velikostí, drsností či temností⁸⁰. Jak si všímá Philip Shaw, krásno je spjaté s feminitou a hmotou, kdežto vznešeno s maskulinitou a intelektem, přičemž v Burkově pojetí je vznešeno nadřazené krásnu⁸¹. K Burkově chápání vznešena se vztahovala celá řada dalších estetiků a filozofů. Immanuel Kant rozlišuje vznešeno matematické (přesahující náš rozum a naši představivost) a dynamické (pocit nekonečné síly)⁸². V devatenáctém století se vznešeno stalo předmětem živých diskuzí a mnozí myslitelé se vůči Burkově pojetí vymezují. Kromě vytykané subjektivity či senzualismu⁸³ Friedrich Bouterwek nebo Gustav Theodor Fechner kritizují, že se Burkovo vznešeno omezuje pouze na určitý typ velikosti vzbuzující hrůzu, kdežto podle nich by bylo záhodno do vznešena zahrnout i pocit slavnostna, majestátnosti nebo velkoleposti⁸⁴. Pro rozšíření zájmu o staroseverskou literaturu ovšem zásadní roli sehrálo pojetí Burkovo.

Za preromantismu se staroseverská literatura dočkala nárůstu adaptací staré látky, inspirovali se jí kupříkladu Frederik Suhm, Jens Baggesen nebo Johannes Ewald. Zejména Ewaldovo drama *Balders Død* („Baldrova smrt“)

---

⁷⁹ Lundgreen-Nielsen, „Grundtvig’s Norse Mythological Imagery – An Experiment that Failed“. In: Wawn (ed.), *Northern Antiquity*, s. 43.

⁸⁰ Eco, *Dějiny krásy*, s. 290.

⁸¹ Shaw, *The Sublime*, s. 78–81.

⁸² Eco, *Dějiny krásy*, s. 294.

⁸³ Strube, „Einleitung“. In: Burke, *Philosophische Untersuchung über den Ursprung unserer Ideen vom Erhabenen und Schönen*, s. 24–25.

⁸⁴ Tamtéž, s. 18–19.

vyvolalo nadšený ohlas, dominantní postavení klasicistní poetiky nicméně převažovalo i nadále.

V únoru roku 1800 vypsal Kodaňská univerzita soutěž o nejlepší odpověď na otázku inspirovanou tezemi německého filosofa Johanna Gottfrieda Herdera, zda by bylo pro autory krásné literatury přínosné, kdyby jako alternativu k řecké mytologii využívali pro svou inspiraci také mytologii staroseverskou. Otázku zodpověděli ve svých úvahách tři soutěžící: student pedagogiky a pozdější profesor historie Ludwig Stoud Platou, dále profesor teologie Jens Møller a pozdější přední romantický básník Adam Gottlob Oehlenschläger. Jednotlivé příspěvky ve svém článku analyzuje Tim van Gerven.⁸⁵

Vítěz soutěže Platou nadále vyzdvihuje řeckou mytologii jako nadřazenou – považuje ji za bohatší, krásnější, harmoničtější a na rozdíl od té severské za plnou citu. Přestože na staroseverské mytologii oceňuje, že se jedná o národní dědictví, které reflektuje charakter obyčejných lidí, poukazuje na to, že se staroseverská literatura neučí na školách ani pro ni neexistují žádné učebnice, za vhodnou studnici literárních témat pro romantické básníky ji proto nepovažuje. Z jeho argumentace vyplývá, že přejímá antický obraz Severu jako oblasti kulturně zaostalé.

Møller souhlasí s Platouem, že staroseverská mytologie řeckých kvalit nedosahuje, oponuje však rozšířené představě, že ve staroseverských textech nelze najít nic než krvavé konflikty a válečnické hrdinství, považuje staroseverskou literaturu za mnohem pestřejší. Homérovým dílům se ovšem severská varianta rovnat nemůže, a to z toho důvodu, že Sever leží na periferii kulturního dění. Poněvadž ale hlavní úkol básníka spočívá v tom, aby probudil city u čtenáře, a žádný cit se nemůže rovnat lásce k vlasti, přiklání se nakonec Møller k mytologii severské. Navíc uvádí argument, že staroseverská literatura není ještě příliš využitá, vnesla by tedy do současné beletrie čerstvý vítr.

Týž názor předkládá i Oehlenschläger a doplňuje, že každý umělec by si měl moci svobodně zvolit, o čem a jak bude psát, vyjadřuje tak nejjasněji z kandidátů romantickou poetiku. Antickou mytologii nezavrhuje, ale považuje

---

⁸⁵ Van Gerven, s. 45–72.

ji za obnošenou. I on pokládá za důležité probouzet lásku k vlasti, přidává ale ještě argument, že jelikož o starém Severu neexistuje tolik historických pramenů, skýtá více prostoru pro fantazii. Dává tak najevo, že se hodlá věnovat budování dánské identity a že pro tento cíl neplánuje sahat ani tak po historických pramenech, jako spíše po fantazii a patriotismu. V této souvislosti je vhodné připomenout, že Oehlenschläger je autor slov jedné z dánských hymen a jeho báseň „Guldhornene“ („Zlaté rohy“), která vyšla o dva roky později a apeluje na Dány, aby se zajímali o vlastní literární kořeny, bývá považována za manifest dánského romantismu.

Ačkoli zlatou medaili získal nejkonzervativnější ze tří respondentů a největší zastánce klasicistní poetiky, soutěž podnítila společenskou debatu a přispěla k tomu, že se dánští literáti začali o severskou mytologii a literaturu ještě více zajímat.

Pakliže soutěžící apelují na patriotismus, nemusí se nutně jednat o lásku k dnešnímu Dánsku samotnému. Předně je třeba připomenout, že v roce 1800 dánská říše zahrnovala kromě Grónska a Faerských ostrovů také Island, Norsko, Šlesvicko a Holštýnsko, v roce 1814 potom Dánsko bylo nuceno jakožto poražený spojenec Napoleona postoupit Norsko Švédsku. V souvislosti s reprezentací Islandu to bude znamenat, že nebude jednoduché určit, zda se jedná o obraz vlastní či cizí.

Navíc zájem o staroseverské kořeny rostl ruku v ruce s panskandinavismem, hnutím propagujícím myšlenku jednoty severských států, nutno podotknout, že často ani ne tak politické, jako spíše kulturní. Někteří dánští romantici se tedy považovali především za Seveřany a do vlastní identity mohli zahrnovat i ostatní severské země. V Dánsku panskandinavismus vyrostl kromě národního uvědomění a pocitu kulturní, jazykové a literární spřízněnosti s ostatními Seveřany také z podhoubí protiněmeckých nálad. Ty v Dánsku kulminovaly v letech 1789–90 takzvaným *Tyskerfejden*, tedy záští vůči Němcům. Projevila se kupříkladu novým zákonem, podle něhož se o úřednické posty nově směli ucházet jen rodilí Dánové. Paradoxní přitom

je, že zájem o staroseverskou literaturu a mytologii byl do značné míry podnícen právě německy hovořícími literáty v čele s Klopstockem či Herderem.⁸⁶

Panskandinavismus provázel celý severský romantismus a těšil se značné popularitě až do roku 1864, když Prusové napadli Dánsko a žádný z ostatních severských národů mu navzdory očekávání na pomoc nepřispěchal. Na nedostatku solidarity v časech nouze ztroskotaly politické ambice panskandinavismu docela, kulturní panskandinavismus pak sice přetrval, ale ve značně oslabené podobě.⁸⁷ Podle některých historiků za neúspěchem panskandinavismu stojí především absence společného politického nepřítele: Dány ohrožovalo Německo a Prusko, Norové cítili spíš potřebu vymezovat se vůči Dánsku a Švédsku, Švédsko se potýkalo hlavně s Ruskem. Jak ale upozorňuje van Gerven, severské země přece jen společného nepřítele měly, a to na rovině kulturní: dominantní postavení antické kultury a klasických jazyků v severské kultuře a ve vzdělávání, tedy Jih⁸⁸.

Střední školy gymnaziálního typu byly latinské, na univerzitě zastávala klíčovou roli klasická filologie, a jak upozorňuje Oehlenschläger ve své odpovědi na otázku Kodaňské univerzity, o severské mytologii a literatuře se nevyučovalo. V průběhu romantismu dochází k několika školským reformám. Univerzita dostává v roce 1814 nařízeno vyučovat o staroseverské mytologii, podobu nižších stupňů vzdělávání potom zásadně ovlivňuje teolog, pedagog, překladatel a spisovatel Nikolai Frederik Severin Grundtvig. N. F. S. Grundtvig kritizuje latinskou „černou“ školu, založenou na memorování, a zakládá *folkehøjskoler*, lidové vyšší školy. V těch tvoří staroseverská mytologie spolu s křesťanskou teologií klíčový pilíř. Lidové vyšší školy kladou důraz na národní historii a severskou literaturu a namísto memorování textů se má přednášet v rodném jazyce, proto Grundtvig píše i výukové materiály o starém Severu, v nichž mimo jiné figuruje Island. Tyto školy jsou přístupné komukoli a kurzy nejsou zakončeny zkouškou. První folkehøjskole byla založena roku 1844 a systém funguje dodnes, byť se náplň kurzů i didaktické metody pochopitelně změnily.

---

⁸⁶ Tamtéž, s. 64.

⁸⁷ Jalavová a Stráth, s. 43.

⁸⁸ Van Gerven, s. 68.

Zavádění staroseverské literatury a mytologie do vzdělávání, a tím posilování národní identity umožňuje čilá překladatelská činnost. V romantickém období se překládají ságy, v dánštině znovu vycházejí obě Eddy a nezapomíná se ani na kroniky a další historiografické práce. Opět se tu významně uplatňuje N. F. S. Grundtvig, který kromě četných staroseverských textů přeložil například také Saxonovu kroniku.

Poněvadž se v romantismu buduje národní identita a idea národa staví na principu sdíleného jazykového a kulturního dědictví a také ontologické odlišnosti od jiných skupin, obracejí se Dánové ke svým literárním kořenům a v této souvislosti také k Islandu.

5. Textový aspekt

5.1 Oehlenschlägerův „Island“: Island jako *lieu de mémoire*

Island! hellige Øe! Ihukommelsens vældigste Tempel!
Hen til din fiernede Kyst vifte Gud Bragi min Sang.
Altid en Marv af Ild udvikled din skinnende Iisfrugt,
Bredt dit bølgende Hav freder om Oldtidens Aand.
Der blandt Askurs Æt fremblomstred de herligste Skialdre.
Er ey i Nordens Natur Hekla som Genius størst?⁸⁹

Již úvodní verše Oehlenschlägerovy básně *Island*, vydané ve sbírce *Poetiske Skrifter* roku 1805, exemplárně dokazují Leersenovu tezi, že jednotlivé obrazy ani tak nestrídají jeden druhý, jako se spíše nabalují. *Island* podle romantického básníka ztělesňuje chrám uchovávající „ducha dávnověku“ („Oldtidens Aand“) a nejlepší skaldové pocházejí právě odtamtud, Oehlenschläger tedy navazuje na stereotyp civilizovaného ostrova. Z tamější přírody si básník pro své líčení vybírá prvky, které podtrhují nehostinnost ostrova, konkrétně led, neklidné moře a sopku Heklu. Na stereotyp nehostinného ostrova ovšem nenavazuje souhlasně, nýbrž jej staví na hlavu a hrozivé islandské přírodě dodává pozitivní konotace. Led je napájen ohnivou mízou (kterou lze v kontextu básně interpretovat jako inspiraci spjatou s křesťanstvím), takže vydává plody (rodí se zde umění); slovo „frede“, „střežit“, zase etymologicky souvisí se substantivem „fred“, tedy mír, moře jinými slovy zemi ochraňuje; sopka Hekla potom v Oehlenschlägerově pojetí vystupuje jako génus přírody. V básni tedy lze spatřovat vliv konceptu vznešena (příroda je velkolepá, nebezpečná a děsivá) i romantismu (přírodu prostupuje duch).

---

⁸⁹ Islande! Posvátný ostrove! Nejmocnější chráme paměti!
Nechť bůh Bragi zanese mou píseň až ke vzdálenému pobřeží.
Neustále dávala ohnivá míza tvému zářícímu ledu nést plody,
Širé zpěněné moře střeží ducha dávnověku.
Z jasanového kmene tam vykvetli nejskvělejší skaldové.
Což není největší génus severské přírody Hekla?
Oehlenschläger, „Island“. In: *Poetiske skrifter*, bind 19, s. 233–236.

S přibývajícími verši je čím dál patrnější, že se óda nese ve znamení dialektiky Sever versus Jih. Objevují se výrazy typu „den sydlige Blomst“ („jižní květina“, již je podle všeho míněno křesťanství), „krandsede“ („ověnění“), „Tempel“ („chrám“) či závěrečná pasáž:

Daare! Vend dit Blik. Og hvis det kan stirre mod Solen,
Vend mod Italia det, hør af det undrende Folk:
Helten af bristende Marmor staar op fra de Døde,
Thor fra Island i Rom vækker Kronion til Liv!⁹⁰

Přestože tedy básník vynáší do nebe jedinečnost Islandu a severské historie, historiografie a literatury, činí tak pomocí antické metaforiky. Jih je prostřednictvím metafory spícího boha času vykreslen jako mrtvá, či přinejmenším hibernující kultura, kdežto ta severská se jednak rodí znovu, jednak se může pyšnit hned několika superlativy: staroseverští skaldové jsou „nejskvělejší“, Hekla je „největší“ génius, Island je „nejmocnější“ chrám paměti, severská mytologie tedy tu antickou jasně převyšuje.

Ani rytmiická struktura nepůsobí zrovna (staro)seversky. Oehlenschläger zvolil hexametr, tedy metrum typické pro antické epické skladby či hymny⁹¹, metrum Homérovo. V Oehlenschlägerově pojetí jde o upravený sylabotónický verš s pevným počtem přízvučných slabik. Po třetí stopě následuje cézura, pravidelně se střídá ženská a mužská kadence, počet nepřízvučných slabik ale variuje. Jediný formální prostředek, který připomíná staroseverské básnictví, je použití náslovného rýmu namísto rýmu koncového („med Hielm og Harnisk, med klingende Harpe“⁹²).

Óda je silně zaměřená na budování vlastní identity. Identita je to panskandinávská, neboť je kladen důraz na to, že staroseverská mytologie je společným dědictvím všech skandinávských zemí: „Thor i Trundheim og Freyr

---

⁹⁰ „Pošetilče! Obrat' svůj zrak. A jestli dokáže pohlédnout vstříc slunci, obrať jej k Itálii, poslechni si ten udivený národ: Hrdina z pukajícího mramoru znovu vstává z mrtvých, Islandský Thor v Římě probudí Chronose k životu!“
Tamtéž.

⁹¹ Gasparov, *Nástin dějin evropského verše*, s. 99.

⁹² „s helmou a brněním, se znějící harfou“. Oehlenschläger, „Island“.

i Upsal og Odin i Leyre, / Opmuntred Kiæmpernes Aand henrykt til Virkning og Spil.“⁹³

Výraz „kiæmpe“, tak frekventovaný v romantických textech zabývajících se staroseverskou minulostí, je ostatně význačný: jednak může znamenat něco či někoho obrovského, lze jej tedy například přeložit jako „velikán“ nebo „obr“, jednak souvisí se slovem „kæmpe“, bojovat, nabízí se tedy také možnost překládat jej jako „bojovník“. Výraz prozrazuje, jaký typ minulosti je zde vlastně opěvován, kromě literatury a historiografie to budou hlavně hrdinské válečné činy. Následující dvojverší pokračuje ve stejném duchu: „Spydenes Raslen og Skioldenes Larm og Sværdenes Samklang / Hindred den tegnende Møe, medens de Stof hende gav.“⁹⁴ Zdá se tedy, že bojovnost starých Severanů je vnímána vysloveně pozitivně (třeskot mečů vytváří dokonce harmonii („Samklang“)) a inspirace je nedílně spojena s hrdinsko-válečnou tematikou, což potvrzuje i dvojverší: „Men Gud Bragi med Harnisk, med Hielm og med klingende Harpe / Blev, for at følge til Kamp staalklædte stridadvente Mænd“⁹⁵. Staroseverský bůh básnictví Bragi se tedy v básnickově pojetí transformuje do boha básnictví a válečnictví dohromady, mezi oběma kvalitami vzniká úzký vztah. Oslava bojovnosti odpovídá preromantickým ideálům vznešena. Že válečné umění tvoří důležitou součást vlastního obrazu, nijak nepřekvapí, vzpomene-li si čtenář na kritéria, jimiž hodnotila a hodnotí povahu národů klimatická teorie či tabulky národů⁹⁶, pokud tedy jde o typy vlastností, které jsou vyzdvihovány, kráčí Oehlenschlägerova báseň ve stopách svých předchůdců.

Chvalozpěv evokuje představu zlatého věku, obsaženou již v dřívějších, zejména preromantických cizích obrazech Islandu. Pozoruhodné je, že mýtus zlatého věku má sklony řetězit se do paradoxů: Když se dnes v dánštině řekne

---

⁹³ „Thor v Trundheimu a Freyr v Upsale a Odin v Leyre / Povzbudili ducha bojovníků ve vytržení k působení a činnosti.“ Trondheim leží v Norsku, Uppsala ve Švédsku, Lejre v Dánsku. Tamtéž.

⁹⁴ „Řinčení kopí a třeskot štítů a harmonie mečů / Rušily píšící dívku, a zároveň jí poskytovaly látku.“ Tamtéž.

⁹⁵ „Ale bůh Bragi s helmou a brněním, se znějící harfou / Zůstal, aby doprovázel do boje muže oděné v oceli, hledící vstříc bitvě.“ Tamtéž.

⁹⁶ Hippokratés například posuzuje bojovnost a statečnost obyvatel jednotlivých zón (Fink, s. 49), podobně *Steirische Völkertafel* (1720–1730, viz příloha) obsahuje zvláštní kolonku nazvanou „Kriegstugenden“ („válečné ctnosti“).

guldalder („zlatý věk“), často se dnes označením myslí první polovina devatenáctého století. Dánský výkladový slovník *Den Danske Ordbog* dokonce uvádí hodnotící definici: „perioden ca. 1800-1850, hvor især dansk kunst og litteratur nåede et højdepunkt“⁹⁷. Termín je takto zavedený zejména v historii umění⁹⁸. Zatímco v dnešní době se tedy výraz nejčastěji používá pro období romantismu, někteří romantičtí autoři s nostalgií vzhlížejí ke zlatému věku ság a skaldů, z nichž někteří zase mají potřebu hledat své kořeny ve starověkém Řecku a Římu⁹⁹, jak ovšem vyplývalo z Tacita, už v antice se objevují myšlenky, že zlatý věk již dávno pominul a kultura se nachází v úpadku. Jak upozorňuje Beller, mýtus zlatého věku je přítomný ve většině kultur¹⁰⁰ a kromě nostalgického pohledu do minulosti a ztraceného ráje vytváří také naději na idealizovanou budoucnost, lze jej proto v této básni chápat jako součást konstruování panskandinávské identity a mimoto jako součást poetologického programu, jako naději, že severské básnictví znovu dosáhne bývalého věhlasu, přidrželi-li se staroseverského literárního dědictví.

Dílo bez obtíží snoubí staroseverské pohanství s křesťanstvím, a ačkoli zazní jména několika pohanských bohů (Bragi, Ydun) či dalších reálií ze staroseverské mytologie (norny, jasan), text je zároveň protkán křesťanskou symbolikou: kupříkladu je řeč o zmrtvýchvstání („staar atter op fra de Døde“¹⁰¹) či Kristu („Christus“) a opěvovaný Snorri Sturluson je zde vykreslen jako křesťan. Propojení křesťanství se staroseverskou mytologií je oproti přechozím obrazům Islandu spíše novinkou, sice se již předtím v mnoha líčeních Island’ané zobrazovali jako zbožní (především v souvislosti se stereotypem civilizovaného ostrova), ale k ideji harmonického sepětí křesťanství se staroseverskou mytologií dochází teprve v romantismu. Tuto myšlenku ještě dovede

---

⁹⁷ „období zhruba v letech 1800–1850, kdy literatura a výtvarné umění dosáhly vrcholu“. „Guldalder“. In: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, *Ordbog: Den danske ordbog*.

⁹⁸ Jak vyplývá například z webových stránek dánské galerie Statens Museum for Kunst. „Guldalderen: 1800–1850“. In: *Statens Museum for Kunst*.

⁹⁹ Viz například předmluva Snorriho Sturlusona k Eddě, odvozující původ severských bohů od antických hrdinů (Sturluson, *Edda a sága o Ynglingích*, s. 34–36). Jak si všímá imagolog Peter Hoppenbouwers, odvozování původu od Řecku a Říma bylo ve středověku běžnou praxí. Hoppenbouwers, „Medieval people imagined“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 48.

¹⁰⁰ Beller, „Myth“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 374.

¹⁰¹ „vstane znovu z mrtvých“. Oehlenschläger, „Island“.

k dokonalosti N. F. S. Grundtvig. Ukotvení v křesťanství posiluje pozitivní zbarvení obrazu Islandu.

Oehlenschlägerův text si neklade za cíl podat svědectví o Islandu v době romantismu, natožpak o jeho současných obyvatelích, ostrov v něm funguje jako místo střezící minulost a kulturní dědictví pevninské Skandinávie. Island se v této básni stává ukázkou toho, co francouzský historik Pierre Nora nazývá *lieux de mémoire*, doslova památná místa či místa paměti. Jde o předměty, místa či instituce (například učebnice, památníky nebo muzea) sloužící k uchování paměti nějaké skupiny lidí, k budování kolektivních vzpomínek a k oživení minulosti pro současnou generaci.¹⁰²

5.2 Oehlenschlägerovo drama „Palnatoke“: Island jako primitivistická utopie a druhé pohlaví

Poněkud komplexnější je reprezentace Islandu v Oehlenschlägerově pětiaktovém dramatu „Palnatoke“ z roku 1809. Jde o jednu z jeho adaptací staroseverské látky s podtitulem „Et Sørgepil“¹⁰³, z něhož jasně vyplývá, že půjde o zcela jiný žánr než ságy nebo staroseverské příběhy (*þættir*)¹⁰⁴, jimiž se spisovatel s největší pravděpodobností inspiroval¹⁰⁵.

Drama se odehrává roku 991. Sleduje boj o dánský trůn mezi králem Haraldem Modrozubem a jeho synem Svenem Vidlím Vousem. Titulní protagonista Palnatoke je jarlem na dánském ostrově Fyn a jeho cílem je dostat na trůn Svena, jelikož v Haraldovi vidí starého, neschopného a nečestného muže, který milovanému Dánsku pouze škodí. Zakládá společenství věrných, které se zavazuje dopomoci na trůn Svenovi. Harald Palnatokovi stále usiluje o život, a když Palnatoke odhalí třetí pokus o vraždu, pronikne na královské sídlo a Haralda zabije. Nový král Sven přísahá pomstu za otcovu smrt, Palnatoke vraždu přiznává a vysvětluje okolnosti, Sven mu odpouští. Na místo

---

¹⁰² Nora, „Between History and Memory: Les lieux de mémoire“. In: *Representations*, 26/1989, s. 19.

¹⁰³ „Truchlohra“. Podobná tragédii, ale často kratší a s volnější poetikou oproti klasické antické tragédii, jak uvádí online slovník starší dánštiny: „Sørgepil“. In: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, *Ordnert: Ordbog over den danske Sprog*.

¹⁰⁴ *Þáttir*, v plurálu *þættir*, je staroseverský prozaický epický útvar vyznačující se výrazně kratší délkou než ságy. Starý, „Meče a strofy. Staroseverské příběhy o skaldech“. In: Korecká, Králová, Veverka, Starý (eds.), *A TEHDY PRONESL STROFU...*, s. 23–24.

¹⁰⁵ Hlavní postavy a události se vyskytují zejména v sáze *Jómsvíkingasaga* („Sága o jómsborských vikinzích“).

však vtrhne Palnatokův druh Bue a Palnatoka usmrtí. Nad umírajícím Palnatokem se všechny strany usmíří.

Hra o počátcích dánské státnosti je plná patriotismu, patosu a národních symbolů, Harald zde kupříkladu vztyčí slavný runový kámen z Jellingu, který bývá považován za doklad dánské státnosti a přijetí křesťanství. Proto lze sotva považovat za náhodu, že většina postav má jasně stanovený původ. Figuruje zde deset Dánů (dva s blíže neurčeným původem, dva z ostrova Fyn, tři z ostrova Bornholm, dva z dnešního jihošvédského Skåne a jeden Šlesvičan), jeden Nor, jeden Fin, jeden Islandčan a pouhé tři postavy s neurčeným původem. U většiny protagonistů stojí informace o jejich původu již v úvodním seznamu postav jakožto základní informace¹⁰⁶.

Charakter postav je samozřejmě určován i jinými aspekty než jejich původem a jednotlivé postavy nemusejí nutně sloužit jako zástupci národního charakteru. Nicméně se zdá, že původ protagonistů není náhodný a přinejmenším u některých z nich k charakterizaci přispívá: šlesvický biskup Popo je například vykreslen jako mocichtivý podvodník a jeho zkaženost je nejednou explicitně spojována s Jihem (například frází „Munkepest fra Syden“¹⁰⁷), Palnatoke dokonce označuje Jih za úhlavního nepřítele svého společenství: „Så sværger endelig tilsidst, / At vi vil grunde en selvstændig Stat, / Et Bolværk imod Sydens Argelist“¹⁰⁸.

Z Islandu pochází postava jménem Thorvald Vidførle, jedna z nejkładněji vylíčených postav v celém dramatu. S největší pravděpodobností se jedná o adaptaci Þorvalda Zcestovatelého ze stejnojmenného staroseverského příběhu „Þorvalds þáttur víðförla“¹⁰⁹. Podánštěný přívlastek „Vidførle“ („Zcestovalý“) není v dánštině z počátku devatenáctého století srozumitelný, jde o jeden ze staroseverských výrazů v dramatu. Podánštěná slova a fráze ze staroseverštiny Oehlenschläger ve svých adaptacích využívá v hojné míře

---

¹⁰⁶ Oehlenschläger, „Palnatoke“. In: Oehlenschläger, *Poetiske skrifter*, bind IV, s. 1.

¹⁰⁷ „mnišský mor z Jihu“. Tamtéž, s. 26.

¹⁰⁸ „A nakonec přisahejte, / Že založíme samostatný stát, / Palisádu proti jižanské úskočnosti.“ Tamtéž, s. 42.

¹⁰⁹ Nebo se může jednat o jeho variantu, příběh o Þorvaldovi Zcestovalém se vyskytuje i v ságách o Óláfu Tryggvasonovi.

(například *Konning, Frænde, diupt, din Faders Minni*¹¹⁰), patrně z národněromantické představy o čistém původním jazyku.

Thorvald patří mezi Palnatokovy přátele, odmítá s nimi sice vstoupit do společenství, ale chce věrně podporovat krále Svena. Když se spolu se Svenem dostane do Haraldova zajetí, vzpomene si žalárník, že Thorvald kdysi vykoupil jeho syna ze zajetí, a z vděčnosti mu nabídne svobodu. Thorvald však odmítne odejít bez Svena, a tak jsou nakonec propuštěni oba. Po Haraldově smrti Sven napíše Palnatokovi lživý vzkaz, protože ho chce vylákat na své sídlo a obvinit z vraždy. Thorvald s podvodným jednáním nesouhlasí a od Svena odchází, varuje svého přítele Palnatoka a poté odplouvá na rodný Island.

V souvislosti s Thorvaldem se líčení Islandu najde hned několik. První se nese v duchu stereotypu civilizovaného ostrova, jedná se o repliku, kterou pronese Palnatokův druh Bue na adresu Thorvalda.

Island ligger
Vel fuld af Iis og Sne, men Ilden brænder
I Grunden der; og hvad der gielder Lærdom,
Og Runer og Historier, af dem
Har I da fuldt op. Det er intet Under,
At du forstaaer at skikke dig saavel.¹¹¹

Vzápětí se Bue vyjádří i k vlastnímu domovu, dánskému ostrovu Bornholm:

Bornholm er stenet, fuld af Klipper, men
Det er ei siident, at man finder der

---

¹¹⁰ *Král, příbuzný, hluboko, na památku svého otce.*

¹¹¹ „Island leží
Sice pod ledem a sněhem, ale v hlubinách tam
Hoří oheň; a co se týče učenosti
A run a příběhů, těch
Máte spousty. Není divu,
Že se dokážeš vždy zachovat tak dobře.“
Tamtéž, s. 71.

Karfunkler dybt i Flintestenen.¹¹²

Bue vystupuje jako drsný válečník, který je však schopen citu a přátelství s Thorvaldem. Zajímavé je, že zatímco Buův charakter se zdá být určen jeho rodnou krajinou, a tak by se v jeho případě dalo hovořit o klimatické teorii, u Islandu dochází k jakémusi klimatickém paradoxu – země je sice ledová, ale hoří v ní oheň ducha a vzdělanosti. Jde prakticky o totožný obraz Islandu jako ve stejnojmenné básni.

Jelikož se jedná o hru, která tematizuje dánské národní kořeny, není bez významu, že zatímco všichni zástupci dánského společenství pocházejí z královského rodu („Alle vi / Nedstamme her fra kongelige Fædre.”¹¹³), Thorvald se žádnými slavnými předky chlubit nemůže:

Vakkre Thorvald!
Du est en Bondesøn, men dine Dyder,
Din Sindrighed, Bereisthed og Forstand
Har giort dig værdig til at gaae i Lag
Med Keiseren i Achen.¹¹⁴

Obraz Islandu lze tedy označit jako paradoxní: na jedné straně podle básně analyzované v přechozím oddílu uchovává historii Severu, na straně druhé se Island sám žádnou slavnou historií pyšnit nemůže.

Nově oproti staršímu obrazu Islandu působí následující pasáž:

THORVALD
Behold dit Sværd, det kanst du bedre føre
End jeg.

---

¹¹² Bornholm je kamenitý, plný skal, ale
Není nic neobvyklého, že tam člověk nalezne
Hluboko v pazourku drahokam.
Loc. cit.

¹¹³ „My všichni / Jsme potomci královských otců.“ Loc. cit.

¹¹⁴ Sličný Thorvalde!
Jsi syn sedláka, ale díky svým ctnostem,
Duchaplnosti, zcestovalosti a rozumu,
Jsi hoden měřit se
S císařem v Cáchách.
Tamtéž, s. 32.

BUE
utaalmodig
Hvad vilst du have da?
THORVALD
Giv mig
Dit Venskab.¹¹⁵

Thorvald podle těchto replik v boji nevyniká a více než projevů úcty (Bue mu nabízí na znamení úcty svůj meč) si váží přátelství. Thorvaldova přátelskost a mírumilovnost dotvářejí obraz Thorvalda jakožto člověka oplývajícího řadou křesťanských ctností: umírněností, rozumností, obětavostí, péčí o chudé a zajaté. Palnatoke vychvaluje Thorvalda následovně:

Alt, hvad i Strid han faaer til Bytte, deler
Han blandt de Fattige, løskiøber Fanger
Og klæder dem. Man vise mig en Christen,
Der staaer i milde Dyder over ham.¹¹⁶

V Oehlenschlägerově dramatu je sice Thorvald stále pohan, ale ke křesťanství nechová nenávisť, nýbrž spíše sympatie¹¹⁷. Spolu s Palnatokem, který je rovněž vykreslen velmi pozitivně a který v závěru dokáže odpustit svému vrahovi, reprezentují křesťanskou revizi pohanských hodnot, ačkoli

---

¹¹⁵ THORVALD
Ponech si svůj meč, vládneš jím lépe
Než já.

BUE
netrpělivě
Co tedy chceš?

THORVALD
Dej mi
Své přátelství.
Tamtéž, s. 72.

¹¹⁶ Vše, co získá v boji, rozdělí
Mezi chudé, vykupuje zajaté
A odívá je. Ukažte mi křesťana,
Který ho předčí ve štědrosti.
Tamtéž, s. 40.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 67.

žádný z nich křesťanství nevyznává a v mnoha ohledech křesťanskému ideálu rozhodně neodpovídají¹¹⁸.

Thorvald se také vyznačuje upřímností (například když otevřeně přiznává své důvody, proč nechce vstoupit do Palnatokova společenství¹¹⁹) a snad až jistou naivitou (zpočátku totiž neochvějně věří ve Svenovu ušlechtilost, ačkoli jiní jsou vůči princově povaze skeptičtější¹²⁰), ke konci potom Thorvald ze svého idealistického pohledu na Svena vystřízliví. Srovnáme-li Thorvalda s hlavními dánskými postavami, je zjevné, že dánští protagonisté jsou psychologicky mnohem prokreslenější, mnohdy dokonce ambivalentní: Harald je sice vylíčen převážně negativně jako úskočný, zbabělý, mocichtivý a nečestný muž, ale také jako osamělý člověk se špatným svědomím¹²¹. Palnatoke sice vystupuje jako statečný, cílevědomý a vážený člověk, ale vraždy krále Haralda lituje a považuje ji za hřích a nerozvážnost¹²². Sven je sice většinou Dánů přijímán jako dobrý vládce, ale uchyluje se ke lsti¹²³. Thorvaldova jednoduchost a dobromyslnost tedy s charakterizací těch důležitějších dánských postav kontrastuje. Jelikož Thorvald jakoukoli lest a přetvářku odsuzuje, nezbývá mu než prehnout před problematickou civilizací do primitivistické utopie:

Jeg staaer forladt af ham; og skynder mig
Fra disse skumle, kongelige Sale,
Hvor Listen yngler lumsk i hver en Krog,
Tilbage til min tarvelige Hytte.¹²⁴

---

¹¹⁸ Thorvald například věří v předurčený osud (tamtéž, s. 115) a nemyslí si, že by měl Palnatoke litovat Haraldovy vraždy (s. 120), Palnatoke má zase na svědomí Haraldovu vraždu.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 38.

¹²⁰ Palnatoke například deklaruje, že sice chce Svena podpořit, ale následovat že ho nechce, za ideálního vládce ho tedy nepovažuje (tamtéž, s. 32).

¹²¹ Tamtéž, s. 99.

¹²² Tamtéž, s. 119–120.

¹²³ Tamtéž, s. 111.

¹²⁴ Opustil mě; pospíchám

Z těchto ponurých královských síní,

Kde se v každém rohu množí lest,

Zpět do své skrovné chalupy.

Tamtéž, s. 177.

Island zde reprezentuje útočiště čistých duší a zároveň periferii, místo mimo mocenské boje a hrdinské činy, místo mimo děj dramatu. Stereotyp periferie je znát i v následující Thorvaldově replice:

Farvel! du skønne, danske Strand! hvi tvinger
En grusom, en fortørnet Norne mig,
At flygte bort, paa Nattens sorte Vove,
Til Heklas Sne, fra dine Bøgeskove?¹²⁵

Thorvald tedy odchází do nehostinného ostrova ledu a sopek. Činí tak ovšem nerad a lásku chová hlavně k Dánsku. Thorvald ostatně nevzhlíží jen k dánským plážím a bukovým lesům, nýbrž také k Dánům jako takovým, k Palnatokovi se obrací skromnými slovy: „du est / En vældig Helt, og jeg en ringe Mand“¹²⁶. Když odmítne vstoupit do společenství, argumentuje tím, že postrádá válečnické vlohy:

Jeg kan ei tage Deel i Eders Forbund.
Til dette Forbund hører sielden Styrke,
Og Lyst til Krig. Det har mig Nornen nægtet.
Forskiælligt deelte Himlen sine Gaver.
Nogle blev givet vældig Handlekraft,
Andre fik ei den rige, bedre Deel;
Til Giengield skienkte Himlen dem et aabent
Og trofast Hierte, Evne til at skatte
De Andres Virksomhed. Blandt dem er jeg.
Fra Barnsbeen var min Lyst at læse Sager,
At høre Eventyr i Borgestuen.
Da jeg blev større, drev min Videlyst mig
Fra Island rundtomkring i alle Lande.
Saadan henrinder frydeligst mit Liv.

---

¹²⁵ Sbohem! Ty krásná dánská pláži! Proč mě jen
Krutá, rozhněvaná norna nutí,
Uprchnout odsud na černých vlnách noci,
Ke sněhu Hekly, pryč od tvých bukových lesů?
Tamtéž, s. 124.

¹²⁶ „ty jsi veliký hrdina, a já nevýznamný muž“. Tamtéž, s. 116.

Jeg kan ei binde mig til enkelt Sted.¹²⁷

Thorvald tedy v boji nevyniká. Pozoruhodné je, že ačkoli se Oehlenschlägerův Thorvald svému staroseverskému předchůdci až překvapivě charakterově podobá, právě v tomto ohledu Oehlenschläger předlohu mění. Ve staroseverském příběhu Þorvald vystupuje jako zdatný válečník: „byl hbitý a odvážný a v bitvách dovedl obratně zacházet se zbraní“¹²⁸. Ve staroseverském podání se po dobrodružstvích prožitých s králem Svenem Þorvald vrací na Island, nechá se pokřtít a věnuje se pak evangelizaci místních obyvatel. Ani po přijetí křesťanství však neváhá dát zabít svého nepřítele, protože se s ním dokonce rozejde jeho přítel biskup Friðrek, s nímž doposud obracel pohany na křesťanství: „Kvůli tomuto činu se rozejdeme. Neboť vidím, že nechceš upustit od násilností.“¹²⁹

Další zajímavý aspekt Thorvaldova charakteru představuje jeho zcestovalost. Thorvald o sobě prohlašuje, že se nemůže vázat na jediné místo, pojí se s otevřeností a multikulturností. Pochází z ostrova, který uchovává minulost celého Severu, cestuje, chce se přátelit – nabízí tedy de facto jakýsi kulturní panskandinavismus.

Thorvald si více než vlastních předností, věrnosti, mírumilvnosti či sečtělosti, cení dánské síly, bojovnosti a aktivity („Andre Fik ei den rige, bedre Deel“). Objevuje se zde stereotyp vzhlížení k činnosti druhých („skatte

---

¹²⁷ Nemohu se připojit k vašemu společenství.

Váže se k němu neobyčejná síla

A chuť válčit. To mi norna odepřela.

Nebe rozdělilo své dary odlišně.

Někteří dostali do vínku schopnost vykonávat mocné skutky

Jiní tento bohatý, lepší podíl nezískali;

Nebe jim na oplátku věnovalo otevřené

A věrné srdce, schopnost ocenit

Činnost druhých. Já patřím mezi ně.

Od dětských let jsem se zálibou četl ságy,

Poslouchal služebníky, když vyprávěli dobrodružné příběhy

Když jsem vyrostl, hnala mě touha po vědění

Z Islandu tam a sem do všech zemí.

Takto šťastně plyne můj život.

Nemohu se vázat na jediné místo.

Tamtéž, s. 38.

¹²⁸ „Příběh o Þorvaldu Zcestovalém“. Přeložila Helena Kadečková, redakčně upravila Lucie Korecká. In: Korecká, Králová, Veverka, Starý (eds.), *A TEHDY PRONESL STROFU...*, s. 94.

¹²⁹ Tamtéž, s. 104.

[d]e Andres Virksomhed“), známý už ze Saxonovy kroniky. Třebaže tedy Thorvaldova postava představuje panskandinavistický ideál, je na Island pohlíženo paternalisticky. Idealizace neznamena v Thorvaldově případě žádný bezmezný obdiv dánských protagonistů ke všem Thorvaldovým vlastnostem, spíše redukování jeho psychologické komplexity takřka na úroveň ušlechtilého divocha, sice nezkaženého a ctnostného, ale dětsky prostého a vzhlížejícího k dánským hodnotám.

Vztah mezi Dánskem a Islandem dokresluje i následující pasáž:

BUE

Vise Thorvald!

Du est en Blomst i Freden, jeg en Ulv

I Krigen.

THORVALD.

Begge for vort Fædreland!

BUE.

Og begge Fienden farlig. Fred og Krig

Gaaer Haand i Haand, er Venner! Lad saa Nogen

Herefter vove paa at true Danmark!¹³⁰

Síla a mírumilovnost tedy patří k sobě a harmonicky se doplňují, Island’an nicméně považuje za svou vlast Dánsko. V dramatu je opakovaně zdůrazňováno, že dánská identita je navýsost maskulinního charakteru, jak to ostatně pregnantně vyjadřuje Palnatoke:

[V]i stifte vil et Manddomsforbund,

Der vorde skal den faste danske Stok,

---

¹³⁰ BUE

Moudrý Thorvalde!

Ty jsi květina v míru, já vlk

Ve válce.

THORVALD

Oba za naši vlast!

BUE

A oba jsme nepříteli zhoubou. Mír a válka

Jdou ruku v ruce, jsou přátelé! Jen ať si teď

Někdo zkusí Dánsko ohrozit!

Oehlenschläger, „Palnatoke“, s. 73.

En Sømagt mellem Dannemænd i Jomsborg;
Hvor Løgn og Svig, Bagtale, Tvedragt skal
Forbandet være, og hvor ingen Qvinder
Maa bringes inden Byens Mure.¹³¹

Island'an v kontrastu s maskulinní povahou dánské identity vykazuje některé atributy tradičně spojované s feminitou (mírumilovnost, věrnost, prostomyslnost, obětavost, citovost, krása, neangažovanost v politice) a plní funkci druhého pohlaví.

Thorvaldovu feminitu lze vykládat třemi způsoby. Zaprvé může Thorvald reprezentovat krásno v kontrastu se vznešenem. Že Thorvald odpovídá Burkově krásnu, dokládá pasáž z Burkovy kapitoly o krásnu:

Those virtues which cause admiration, and of the sublimer kind, produce terror rather than love. Such as fortitude, justice, wisdom, and the like. Never was any man amiable by force of these qualities. Those which engage our hearts, which impress us with a sense of loveliness, are the softer virtues; easiness of temper, compassion, kindness and liberality; though certainly those latter are of less immediate and momentous concern to society, and of less dignity.¹³²

V dramatu ovšem dochází k revizi preromantické poetiky vznešena ve prospěch romantických ideálů, neboť vznešený hrdina Palnatoke se krásna

---

¹³¹ [Z]aložit chceme společenství mužů,
Které se má stát pevným dánským jádrem,
námořní sílu mezi Dány v Jomsborgu;
Kde lež a podvod, pomluva a svár
Budou zapovězeny a kde městskými hradbami
nesmí být vpuštěna žádná žena.
Tamtéž, s. 41.

¹³² Ctnosti, které vyvolávají obdiv a které jsou vznešenějšího charakteru, vyvolávají spíše hrůzu než lásku. Například statečnost, spravedlnost, moudrost a podobně. Tyto vlastnosti nikdy neuciniily žádného muže přitažlivým. Ctnosti, které upoutají naše srdce a imponují nám svou láskyplností, jsou jemnějšího druhu: mírnost, milosrdenství, dobrota a otevřenost, ačkoli tyto druhé ctnosti nepochybně pro společnost nemají tentýž aktuální a bezprostřední význam a jsou méně důstojné.

Burke, *A philosophical Enquiry into the Sublime and the Beautiful*, s. 89.

zastává, když Vagn nařkne Thorvalda ze zženštilosti. Nařčení lze považovat za *níð*, závažnou urážku na cti¹³³:

VAGN.

Et Qvindehierte!

PALNATOKE

Stille Dreng!

[...] Ingen i Nord er saa berømt, som Thorvald,

For Godhed, Trofasthed og Hielpsomhed.

[...] Hvo derfor være vil min Ven, han troe mig:

Det er en Hædersmand.¹³⁴

Zadruhé je možné Thorvaldovu feminitu vztáhnout ke křesťanství, v tom případě dochází prostřednictvím tohoto islandského protagonisty k přezkoumání pohanských hodnot ve prospěch křesťanských ctností.

Zatřetí lze Thorvaldovu feminitu interpretovat jako výraz kolonialistického pohledu na Island. Palnatoke totiž sice obhájí Thorvaldovu dobrotu, věrnost a milosrdenství, ale už nijak neoponuje Thorvaldovu pocitu méněcennosti. Že bývají hodnoty, jimiž bývá souzena druhá kultura, spjaté s představou o binárním modelu nadřazené mužskosti a méněcenné ženskosti, není nic nového. Jak poukazuje postkolonialista Edward Said, který ve svém díle *Orientalism* („Orientalismus“) demaskuje Orient jakožto politický, historický, společenský a umělecký topos¹³⁵, s genderovou polaritou a sexualizovanou rétorikou je koloniální diskurz nedílně propojen¹³⁶.

---

¹³³ Preben Meulengracht Sørensen upozorňuje, že se urážka může týkat i nedostatku mužnosti v oblasti morálky či charakteru (Sørensen, *Norrønt níð*, s. 23).

¹³⁴ VAGN

Zženštilec!

PALNATOKE

Mlč, hochu!

[...] Nikdo na Severu není slavnější než Thorvald

Pro svou dobrotu, věrnost a pomoc druhým.

[...] Kdo tedy chce zůstat mým přítelem, ať dá na má slova:

Thorvald je čestný muž.

Oehlenschläger, „Palnatoke“, s. 40.

¹³⁵ Said, *Orientalism*, s. 177.

¹³⁶ Tamtéž, s. 309.

Pro vztah mezi Dánskem a Islandem mnozí neváhají použít termín kolonialismus, byť, jak podotýká například Henk van der Liet, jde o specifický druh kolonialistického vztahu¹³⁷, neboť Dánové často vyzdvihují islandské písemnictví. Podobnosti mezi zobrazováním „periferních“ severských oblastí, jako je Island či Grónsko, a exotických jižních kolonií si ostatně všímá i Ísleifsson¹³⁸. Jón Yngvi Jóhannsson dokonce hovoří o „islandském orientalismu“¹³⁹ a dochází k závěru, že Island v dánské literatuře často není ani tak skutečné místo, jako spíše topos¹⁴⁰. Dánové a Islandčané jsou prezentováni jako ontologicky odlišní, přičemž Island je pro svou jinakost vyzdvihován, Island se s Dánskem harmonicky doplňuje, ovšem pouze jako protějšek, který se staví do podřadné role.

5.3 Grundtvigovy „Prøver af Saxos og Snorros Krøniker“:

Island jako brána do ztracené vlasti

Grundtvigova předmluva k ukázkám z překladů nazvaným „Prøver af Saxos og Snorros Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske“¹⁴¹ výrazně polarizuje minulost a současnost. Text pochází z roku 1815 a Grundtvig v něm žádá vlastenecké čtenáře o finanční podporu, aby mohl dokončit nekomerční překlady Saxonovy kroniky *Gesta Danorum* a Snorriho kroniky královských ság *Heimskringly*.

Islandčany chválí pro jejich historiografii: „Lad os betragte de Islands Folk, den Sagamandsflok med Snorro i Midten, der sagde saa flittig og snildt, hvad de kom ihu, og bandt det i Riim, og fæstede det saa klarlig paa Pergamentet, at Sønner i mange Led kunde læse det grandt“¹⁴². Islandčané

---

¹³⁷ Van der Liet, „Iceland – A Postcolonial Literary Landscape?“ In: *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*, 67/2011, s. 451.

¹³⁸ Ísleifsson, „Images of Iceland and Greenland in the Late Seventeenth and First Half of the Eighteenth Century“. In: *1700-tal*, 12/2015, s. 60.

¹³⁹ Jóhannsson, „Scandinavian Orientalism“. In: Cramer a Marnersdóttir (eds.), *Nordisk litteratur og mentalitet*, s. 254–255.

¹⁴⁰ Skyum-Nielsen, „Island i skrivende danskeres drømme“. In: Skyum-Nielsen (ed.), *Gullfoss*, s. 356–357.

¹⁴¹ „Ukázky z kronik Saxona a Snorra v novém překladu s úvodním slovem Dánům a Norům“.

¹⁴² „Pohledme na islandský národ, na ten zástup pisatelů ság v čele se Snorrim, kteří mluvili tak pilně a obratně o tom, na co si dokázali vzpomenout, a svázali vyprávění do veršů a zaznamenali je na pergamen tak pečlivě, že je mohli bez obtíží přečíst i synové mnoha dalších pokolení.“ Grundtvig, „Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske“. In: Grundtvig, *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, s. 16.

se zde rovnají pisatelům ság, kteří dokázali uchovat minulost pro další generace. Nezdá se však, že by jejich díla pro překladatele měla velkou hodnotu uměleckou, Grundtvig například hodnotí styl Snorriho historiografických prací následovně: „de fleste Vers, han, meest som historisk Hjemmel, har anført, ei have andet poetisk Værd end enkelte Billedudtryk og vittige Vendinger“¹⁴³.

Přesto minulost představuje pro Grundtviga nejen zdroj inspirace, patriotismu a kolektivních vzpomínek jako u Oehlenschlägera, ale také ideál, který kontrastuje s Grundtvigovou dobou. Autor považuje vlastní dobu za ubohou (hovoří například o „Tidens Usselhed“¹⁴⁴) a současnou literaturu za plytkou („vor Tids den tomme, vandede Roman“¹⁴⁵). Minulost je zde prezentována jako ztracený ráj, což vyplývá zejména z úvodního „Památečního zpěvu na mohyle otců“ („Mindesang paa Fædres Gravhøi“). K tomuto ztracenému ráji otevírá dvířka právě Island, respektive jeho středověcí mistři pera. U Grundtviga se tak výrazně projevuje exotismus v čase¹⁴⁶, nostalgická touha po minulých časech spojená s negativním vnímáním současnosti. Island a velkolepá severská minulost pro Grundtviga znamenají i pojítka s Norskem, jež Dánsko ztratilo o rok dříve, lyrický subjekt vyjadřuje ideu národního bratrství a Norsko označuje za „Tvilling-Folk“¹⁴⁷.

Jedinečnou funkci Islandu jakožto klíče k minulosti podtrhuje také chápání islandštiny jako prajazyka. Grundtvig apeluje na historiky, aby se učili islandsky: „Ingen bør vove sig til at være nordisk Historieskriver uden selv at forstaae saavel Islandsk som Latin.“¹⁴⁸ Má tím na mysli jazyk Snorriho Sturlusona a dalších autorů ság a kronik, kterým se na Severu hovořilo přibližně v období 700–1375 a který moderní diachronní lingvistika označuje jako staroseverštinu. Islandština se v Grundtvigově pojetí stává bránou do říše

---

¹⁴³ „většina veršů, které uvedl, převážně ve svých historických dílech, nemá až na jednotlivé obrazné výrazy a důvtipné obraty žádnou poetickou hodnotu“. Tamtéž, s. 24.

¹⁴⁴ „ubohosti doby“. Tamtéž, s. 17.

¹⁴⁵ „prázdný, plytký román naší doby“. Loc. cit.

¹⁴⁶ Jde o termín Victora Segalena ze článku „Essai sur l'exotisme“. Leersen, „Exoticism“. In: Beller a Leersen (eds.), *Imagology*, s. 325.

¹⁴⁷ „Národ – dvojče“. Grundtvig, „Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske“, s. 8.

¹⁴⁸ „Nikdo by se neměl zvat severským historikem, aniž by kromě latiny uměl také islandsky.“ Tamtéž, s. 16.

historie a právě ona je považována za pravou mateřštinu: „Slægten stirrer kun paa Muldet, / Lytter efter Klang af Guldets, / Er for Modersmaalet döv.“¹⁴⁹

Grundtvig prodělal v roce 1810 duševní krizi spojenou s náboženským obrácením¹⁵⁰. Jes Fabricius Møller uvádí, že před rokem 1810 bylo pro Grundtvigovy spisy typické propojování křesťanské víry se severskou mytologií a extatické nadšení z mytologie¹⁵¹, po roce 1810 se od tohoto přístupu k mytologii Grundtvig distancoval a zdůrazňoval nadřazenost křesťanství, dokonce počínaje rokem 1814 svou tvůrčí fází z let 1806–1810 sám označuje za „asarus“, tedy jakési „ásovské opojení“¹⁵². Ve své předmluvě k ukázkám z překladů Snorriho a Saxona ovšem Grundtvig nadále starý Sever mytizuje. Na jednu stranu totiž v předmluvě vyznává, že „vort sande Fædreland er ikke her, men ikkun hist, hvorfra vi vente Frelseren“¹⁵³, na druhou stranu v básni o předcích podává o Islandu, dávnověku a mytologii zbožštělý obraz, podobný Grundtvigovým předchozím dílům. Island získává mytický rozměr, a to ztotožněním s Thule: „Stumme flyve Oltids Fugle / Finde ikke meer paa Thule“¹⁵⁴. Dávnověk, jež Thule reprezentuje, potom v básni představuje skutečný domov: „En Røst fra gamle Dage, / [...] som Bud os bringe / Fra vort Hjem med Klang og Stav“¹⁵⁵. Island zde tedy vystupuje jako klíč ke ztracené idealizované minulosti.

5.4 Grundtvigovo „Af Norges Konge-Krønike“: Island jako médium Ducha Severu

Grundtvigova předmluva k ukázce z vlastního překladu Heimskringly „Af Norges Konge-Krønike“ („Z kroniky norských králů“) z roku 1818 předchodí obraz nejen rozšiřuje, ale také problematizuje. Řada myšlenek z předchozího pramene se opakuje: Islandčané se dočkají chvály za svoje

---

¹⁴⁹ „[Současné p]okolení upírá svůj zrak k zemi / Naslouchá cinkotu zlata / K mateřštině je hluché.“ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁰ Møller, „Grundtvig, Danmark og Norden“. In: Hemstadová, Møller, Thorkildsen (eds.), *Skandinavismen*, s. 102.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 105.

¹⁵² Tamtéž, s. 103.

¹⁵³ „naše pravá vlast je jedině tam, odkud čekáme Spasitele“. Grundtvig, „Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske“, s. 15.

¹⁵⁴ „Ptáci dávnověku oněměli / Nemohou nalézt cestu zpět na Thule.“ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁵ „Hlas starých časů, / [...] který nám přináší svědectví / Z našeho domova tónem i písmem“. Loc. cit.

historické práce¹⁵⁶ a i zde autor staví na dichotomii slavného dávnověku versus zkažené současnosti¹⁵⁷. Grundtvig znovu zdůrazňuje roli islandštiny pro historiky, navíc zde vyzdvihuje její krásu a dokonalost oproti němčině: „et Sprog, der for sex Aarhundreder siden var udviklet i sig selv til en Grad af Fasthed, Skjønhed og Bestemthed, som det Tydske ikke“¹⁵⁸. Text je vůbec laděný výrazně protiněmecky (viz například „opblæste, selvkloge Tydskere“¹⁵⁹) a opět zde dochází ke srovnávání s Jihem („Norges Kongers Krønike af Snorro Sturlesøn, mod hvilken Herodots er kun som et første Forsøg“¹⁶⁰).

Co už se dočká revize, je mytický utopický závoj, jímž byl Island zahalen v předchozím obrazu. Tentokrát Grundtvig kriticky uvádí, že není jisté, zda je Island totožný s Thule: „Om Island er den Øe, som af de gamle Græker kaldtes Thule, det veed man ei“¹⁶¹. Podobně jako Saxo kombinuje Grundtvig ve svém líčení Islandu nehostinnost ostrova s klimatickou teorií: „Føie vi hertil, at i hine mørke, kolde, giennemskaarne, klippefulde Vinter-Egne gaves saamange uovervindelige Hindringer for idelig Færdsel og udvortes Travlhed, forenede sig Alt, hvad der pleier at drive Menneskene til Stille-Sidden og til ivrig Syslen med Pen og Bøger [...], saa kan vi godt forstaae, at [...] her [...] maatte det og tee sig til Skrift og Boglig Kunst.“¹⁶² Jak demýtizace, tak stereotyp nehostinnosti přispívají k tomu, že Island už není vykreslen tak pozitivně.

O starých Island'anech spisovatel soudí: „Islænderne var ei af Natur noget kiærligt og tugtigt, ydmygt, enigt og uegennyttigt Folk, men netop

---

¹⁵⁶ „et Folk, som har efterladt os saa mange og saa store Vidnesbyrd, ei blot om udmærkede Evner, men tillige om ædle, ophøiede Følelser og dyb Ærefrygt for Sandhed“ („národ, který nám zanechal takové množství tak velikých svědectví, nejen o výjimečných dovednostech, ale také o ušlechtilých, vznešených citech a hluboké úctě k pravdě“). Grundtvig, „Af Norges Konge-Krønike“. In: Grundtvig, *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, s. 157.

¹⁵⁷ „den fordærvede Tidsalder“ („zkažená doba“). Tamtéž, s. 156.

¹⁵⁸ „jazyk, který již před šesti sty lety dosáhl takové míry ustálenosti, krásy a pevnosti, jakou němčina nemá“. Tamtéž, s. 158.

¹⁵⁹ „nafoukaní, chytráctví Němci“. Tamtéž, s. 159.

¹⁶⁰ „Kronika norských králů od Snorriho Sturlusona, vedle níž je Hérodotova jen jakýsi první pokus“. Loc. cit.

¹⁶¹ „Zda je Island onen ostrov, který staří Řekové nazývali Thule, se neví“. Tamtéž, s. 147.

¹⁶² „Dodejme, že se v těch temných, studených, rozeklaných, skalnatých zimních končinách vyskytuje tolik nepřekonatelných překážek pro čilý ruch a vnější zaneprázdněnost, že když se spojilo všechno, co obvykle člověka přiměje k tichému zamýšlení a horlivé práci s perem a knihami [...], není divu, že [...] to tam [...] vedlo ke psaní a literárnímu umění“. Tamtéž, s. 149.

det Modsatte; kun i hint gode Aarhundrede: fra Midten af det ellefte til Midten af det tolvte, lode de sig nogenlunde bøie, styre og raade af de Christnes Troe“¹⁶³. Výraz „af Natur“¹⁶⁴ svědčí o přesvědčení, že národy mají svůj daný charakter. Ve třináctém století podle Grundtviga národ upadá a skutečnost, že Island přijal roku 1264 norskou nadvládu, Grundtvig interpretuje jako logický důsledek islandského úpadku:

[D]et er sært, at man [...] har kunnet glemme den soleklare Sandhed: at som man er til, saa gjør man til, og at Islænderne altsaa ikke bleve forandrede ved at komme under Norge, men kom derunder, fordi de var forandrede: fordi det ikke længer var i Kraft og Sinds Højhed de gamle Islændere, men deres vanslægtede, nedsunkne Børn, som da ogsaa umuelig kunde blive ved i nogen Ting at gjøre deres Fædres kraftige Gjæringer.¹⁶⁵

Autor dále doplňuje, že ve třináctém století již byla síla Islandu „omtrent udtømt“¹⁶⁶ a hovoří o násilné pomstě a konfliktech, prospěchářství a sobeckosti¹⁶⁷, které zapříčinily neschopnost Islandčanů vládnout si sami. Grundtvig tak vykazuje kolonialistický pohled na Island a jeho potřebu být spravován jinou zemí vnímá jako důsledek úpadku islandského charakteru.

Jak si tedy vysvětlit onu bohatou literární a historiografickou činnost u národa, který sám o sobě žádné pozitivní hodnoty nevykazuje? Grundtvig zdůvodňuje existenci islandského písemnictví vedle již zmíněného nehostinného klimatu dvěma argumenty: jednak je podle jeho názoru nabíledni,

---

¹⁶³ „Islandčané nebyli od přírody žádný dobrosrdečný a ctnostný, pokorný, jednotný či nesobecký národ, ale pravý opak; pouze v onom dobrém století: od poloviny jedenáctého do poloviny dvanáctého se jakžtakž sklonili před křesťanskou vírou a nechali se jí řídit a vést“. Tamtéž, s. 156.

¹⁶⁴ „od přírody“.

¹⁶⁵ [J]e podivné, že se [...] pozapomněla zjevná pravda: že jaký člověk je, podle toho i koná a že se Islandčané nijak nezměnili, když se dostali pod Norsko, nýbrž se pod něj dostali, protože již změnění byli: protože už to nebyli ti staří Islandčané veliké síly i ducha, ale jejich zvrhlí potomci, padlé děti, které v žádném ohledu nejsou schopny napodobit mocné činy svých otců.

Tamtéž, s. 160.

¹⁶⁶ „v podstatě vyčerpaná“. Loc. cit.

¹⁶⁷ „Selvtægt, Kivagtighed, Nærighed og Snedighed altid var hyppig paa Island“ („Braní zákona do vlastních rukou, konfliktnost, prospěchářství a lstivost byly na Islandu vždy běžné“). Tamtéž, s. 156.

že když byli Island'ané schopni vytvořit něco tak krásného a hodnotného, pak nepochybně proto, že je musel inspirovat duch křesťanství; jednak jsou podle něj Island'ané vlastně potomci slavných dánských, norských a švédských králů.

O vztahu křesťanství a písemnictví dánský kněz vyvozuje:

[D]et er Christendommens Skudsmaal, [...] at hvor den fandt Indgang, tvang og lokkede den de menneskelige Evner til at yttre sig i det Mindste dog paa en høiere Maade, i en ædlere Stiil, og til varig Fordeel [...]. Det kunde da ei andet være, end at, efter Christendommens Indførelse paa Island [...] maatte mangt et Hoved og mang en Pen komme der i Bevægelse[.]¹⁶⁸

Grundtvig považuje za nejvýznamnější islandské osobnosti biskupa Ísleifa, Sæmunda Moudrého, Ariho Moudrého a Snorriho Sturlusona¹⁶⁹. Následně rozebírá jejich rodokmeny a dochází k následujícímu závěru:

Norge var Isleifs, Sverrig Ares, og Danmark Sæmunds oprindelige Fædreneland, medens det staaer alle Nordens Folke-Færd frit for at tilegne sig Snorro [...]. Det er ingenlunde urimeligt, at han [...] var en Blods-Forvandt af de ypperste Slægter i alle tre Riger[.]¹⁷⁰

Všichni islandští mistři pera tedy vlastně mají původ ve skandinávských zemích. Podobně jako v případě vlivu křesťanství se Grundtvigovi slavný dánský, švédský či norský původ jeví jako jediné logické vysvětlení:

Fæste vi nu nogen Troe til det gamle Ordsprog, at man slægter gjerne paa, hvad man er kommet af, et Ord, som, ret forstaaet, kan aldrig slaae Feil, da det kun er en Anvendelse af den utvivlsomme Grundsætning

---

¹⁶⁸ [J]e zásluha křesťanství, [...] že kamkoli získalo přístup, nutilo a vábilo lidské dovednosti k tomu, aby se vyjadřovaly přinejmenším na vyšší úrovni, ušlechtlejším stylem a k dlouhodobému užítku [...]. Ani to nemohlo dopadnout jinak, než že když bylo zavedeno na Islandu [...], muselo pohnout leckterou hlavu a mnohé pero k činnosti[.]

Tamtéž, s. 149.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 149.

¹⁷⁰ Původní vlast byla pro Ísleifa Norsko, pro Ariho Švédsko a pro Sæmunda Dánsko, Snorriho si potom může ze severských národů nárokovat kdokoli [...] Rozhodně není vyloučené, že byl [...] pokrevně spřízněn s nejvýznamnějšími rody ve všech třech říších[.]

Tamtéž, s. 150.

om Ligheden mellem Aarsag og Virkning, da kan vi forstaae, at, var Snorro et opvakt Hoved, da maatte han og slægte store Folk paa, og være særdeles skikket til med passende Farver at afskildre de Høvdingers Levnet og Idræt, som havde brugt det Danske Tungemaal, og besiddet Ære og Magt og Værdighed trindt i de Nordiske Lande.¹⁷¹

Erik Skyum-Nielsen používá pro stereotypní zobrazování Islandu coby kolébky Severu výraz „oprindelighedens sted“¹⁷². Jak bylo patrné z předchozích pramenů, dost často bývá Island skutečně líčen jako místo, v němž se rodí severská kultura, v tomto případě ale označení tak docela neodpovídá: vše, co je na Islandu cenné a dobré, pochází z pevninské Skandinávie. Význační Islandčané se v Grundtvigově pojetí stávají pouhým nástrojem vyšších sil – slavná kontinentální minulost jim dodává uměleckou látku a křesťanství styl. Zajímavé je, že i ony kritizované negativní vlastnosti starých Islandčanů, „Selvraadighed, frit Mod og løse Hænder“¹⁷³, byly podle autora na Island importovány spolu se záborci země, kdežto předtím na ostrově dost možná žili křesťanští irští mniši¹⁷⁴.

O ostatních, anonymních islandských spisovatelích potom Grundtvig vyjadřuje jasné mínění: „De fleste Skrivers Navne ere os ubekjendte, ventelig især, fordi de Fleste ei gjorde Andet end skrev op, hvad der, saa at sige, havde gjort sig selv og gaaet alt længe fra Mund til Mund“¹⁷⁵. Edda podle Grundtviga

---

¹⁷¹ Poctíme-li tedy důvěrou staré přísloví, že jablko nepadá daleko od stromu, slova, která se, pochopíme-li je správně, nikdy nemohou mýlit, poněvadž se jedná jen o použití nezpochybnitelného základního zákona o rovnosti příčiny a účinku, pak pochopíme, že byl-li Snorri důvtipná hlava, musel být potomkem velkých předků, a mít tak zvláštní předpoklady pro to, aby v náležitých barvách vylíčil životní osudy a skutky vůdčích osobností, které mluvily dánským jazykem a těšily se cti a moci a důstojnosti napříč severskými zeměmi.

Tamtéž, s. 151. Dánským jazykem Grundtvig patrně opět myslí staroseverštinu, neboť ve staroseverštině se výrazem „dønsk tunga“ běžně označoval společný jazyk Islandčanů, Norů, Dánů i Švédů (Anderson, „The Danish Tongue and Scandinavian Identity“. In: *Mid-American Medieval Association Annual Conference, 26 February 2000*, s. 3.).

¹⁷² „Místo původnosti“. Skyum-Nielsen, „Island i skrivende danskeres drømme“, s. 356.

¹⁷³ „Vzpournost, svobodomyslnost a násilnictví“. Grundtvig, „Af Norges Konge-Krønike“, s. 148.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 148.

¹⁷⁵ „Jména většiny autorů jsou nám neznámá, patrně především proto, že pouze zapsali to, co se, abych tak řekl, vytvořilo samo a dlouho šlo od úst k ústům.“ Tamtéž, s. 149.

v této fázi jeho života a tvorby představuje „en Samling af Fortællinger om det hedenske Nordens Afguderie“¹⁷⁶.

Ačkoli tedy Island bývá často spojován s výjimečnou literární činností a mimořádnou schopností uchovávat historii, podle Grundtviga je tato dovednost plodem mimoislandských vlivů, jmenovitě křesťanství a ducha Severu, kdežto lidové slovesnosti či Eddě nyní nepřikládá žádnou hodnotu.

5.5 Grundtvigova předmluva k „Nordiske Smaadigte“:

Island jako zdroj lidového vzdělání

V předmluvě k výboru vlastních básní „Nordiske Smaadigte“ („Severské básničky“) z roku 1838 se Grundtvig opět věnuje Islandu a nyní se zaměřuje zejména na otázku vzdělávání. Propaguje používání mateřštiny či lidovost („Herligheden af folkelig Dannelse paa Modersmaalet“¹⁷⁷), oproti tomu kritizuje latinu („det latinske og romerske Uvæsen“¹⁷⁸), univerzitní vzdělávání („den dannede Verden, som er for den gamle Slendrian“¹⁷⁹), učenost („Bogorme-Væsenets Fordærvlighed“¹⁸⁰), katolictví („de papistiske og pedantiske Fordomme“¹⁸¹) a vše, co pochází z antiky („den Romerske, den mest tyranniske saavel som ugudeligste og gemenste Tangeegang paa Jorden“¹⁸²) včetně římského práva¹⁸³ nebo antických klasiků¹⁸⁴. Absolutně tak vyhrocuje polarizaci Severu a Jihu.

Ve své filipice proti importovaným formám vzdělávání a kultury argumentuje i Islandem: „deels er det jo ligesaa latterligt, som uforskammet at kalde Roms Uvætte mere videnskabelig end Nordens Aand, der alt i Middelalderen skabde paa Island det mest kolossalske Universitet i hele

---

¹⁷⁶ „sbírka příběhů o modlářství pohanského Severu“. Tamtéž, s. 157.

¹⁷⁷ „znamenitost lidového vzdělávání v mateřském jazyce“. Grundtvig, „Fortale (til Nordiske Smaadigte)“. In: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, s. 176.

¹⁷⁸ „latinské a římské neřádstvo“. Tamtéž, s. 175–176.

¹⁷⁹ „vzdělaný svět, který je zastáncem starého šlendriánu“. Tamtéž, s. 176.

¹⁸⁰ „zkaženost knihomolství“. Loc. cit.

¹⁸¹ „papeženecké a pedantské předsudky“, s. 175.

¹⁸² „římské myšlení, to nejtyranštější a také nejbezbožnější a nejsprostší na zemi“. Tamtéž, s. 175.

¹⁸³ Loc. cit.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 177.

Verden“¹⁸⁵. Pojem „univerzita“ je pochopitelně míněn metaforicky, první islandská univerzita byla založena až roku 1911. Grundtvig pravděpodobně na Islandu oceňuje právě absenci institucionalizovaného vzdělání, které si spojuje s vyprázdněnou, ustrnulou latinskou tradicí, a onou univerzitou míní patrně islandské písemnictví, psané v rodném jazyce a zabývající se severskou historií.

V souladu s romantickým pojetím metafyzické povahy umění a národního ducha se čtenář dovídá, že islandskou kulturu stvořil „duch Severu“ („Nordens ånd“), tedy nikoli Islandčané sami, nýbrž jakási mystická zbožštělá panskandinávská síla. Islandské písemnictví podle Grundtviga není nic menšího než „nejkolosálnější na celém světě“, Grundtvig jinými slovy vyzdvihuje jedinečnost a nadřazenost islandského kulturního dědictví, Island má tak nemalou symbolickou hodnotu pro nacionalistický diskurz a vzdělávání.

5.6 Grundtvigův proslov „Om Nordens historiske Forhold“:

Island jako mytologický archiv mezi nebem a zemí

Obraz Islandu coby mytologického archivu Grundtvig rozpracoval i ve svém proslovu „Om Nordens historiske Forhold“ („O historických poměrech na Severu“) z roku 1843. Autor v něm rozebírá, zda lze v případě Norska, Švédska a Dánska hovořit o společném duchu („Fælles-Aand“¹⁸⁶). Kritizuje cenzuru vztahující se na politický skandinavismus a propaguje panskandinavismus kulturní.

Podle Grundtviga severské národy sdílejí společného ducha, jež nazývá „Nordens Kæmpe-Aand“¹⁸⁷. Výraz by se dal přeložit jednak jako „obří severský duch“, jednak jako „válečnický“ či „hrdinský“ duch Severu, je tedy spjatý s velikostí a bojovností. Duch Severu je co do historičnosti srovnáván s Jihem: „vort Norden har tillige et verdenshistorisk Forhold, som kun viger for Palæstinas og kappes med Grækenlands, og som er grundet paa et mageløst

---

¹⁸⁵ „jedenak je to stejné tak směšné jako nestydaté označovat římskou příšeru za vědeckější, než je duch Severu, který už ve středověku na Islandu stvořil nejkolosálnější univerzitu na světě“. Tamtéž, s. 177.

¹⁸⁶ Grundtvig, „Om Nordens historiske Forhold“. In: Grundtvig, *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, s. 482.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 487.

Natur-Forhold til Historiens Aand¹⁸⁸. Po příměru k Řecku Grundtvig sahá i při zdůvodňování bratrského vztahu skandinávských národů: „Nordens tre Hoved-Stammer forholde sig omtrent til hinanden, som Ioner, Dorer og Æoler for dum i Grækenland”.¹⁸⁹ Jakkoli je tedy severský duch považován za „den kraftigste og mest historiske af dem Alle“¹⁹⁰, stále přetrvává potřeba poměřovat jej s klasickou kulturou.

Kromě toho autor tvrdí, že se vliv ducha Severu neomezuje pouze na severské země, nýbrž že i Gótové, Normané a Anglové mají svůj původ na Severu¹⁹¹ a jsou potomci Ódina¹⁹². Starý Sever jinými slovy představuje kolébku nejen severských zemí, ale poloviny Evropy. Tuto myšlenku podporují i zmínky o Gótech (například „Gustav Adolf med sine Gothiske Kæmper“¹⁹³), odkazující ke góticismu. Góticismus v užším smyslu označuje představu, že Gótové, kteří porazili Římany ve starověku, pocházeli ze Švédska, a Švédsko se tudíž může pyšnit dlouhou slavnou historií; v širším smyslu se potom jedná o nacionalistické přesvědčení Skandinávců, že evropská kultura má své kořeny na Severu a staroseverské a latinské prameny ve skutečnosti představují skandinávské dědictví¹⁹⁴. Do Grundtvigova textu se promítá góticismus v širším slova smyslu.

Při dokládání své teze, že ducha Severu lze najít v historických pramenech, se Grundtvig obrací k Islandu: „har vi kun først faaet Syn paa det historiske Himmelbjerg af Nordiske Brudstykker, som vor Kæmpe-Aand, en Aftenstund, halv i Fortvivlelse, opkastede paa Island, for, hvis han skulde sove hen, dog at have en Bautasteen, der kunde sees over Verdens-Havet,

---

¹⁸⁸ „náš Sever má taktéž vazbu na světovou historii, kterou předčí pouze ta palestinská, která se může měřit s řeckou a která je založená na výjimečném přirozeném vztahu k duchu dějin.“ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁹ „tři hlavní severské kmeny k sobě mají podobný vztah jako kdysi v Řecku Iónové, Dórové a Aiólóvé“. Tamtéž, s. 484.

¹⁹⁰ „nejsilnější a nejhistoričtější ze všech“. Loc. cit.

¹⁹¹ „Nordiske Udflyttere: Gother, Angler og Normanner“ („Severští vystěhovalci: Gótové, Anglové a Normané“). Tamtéž, s. 487.

¹⁹² „Anglerne [...] nedstamme fra Odin!“ („Anglové [...] jsou potomci Ódina!“). Tamtéž, s. 489–490.

¹⁹³ „Gustav Adolf se svými gótskými válečníky“. Tamtéž, s. 486.

¹⁹⁴ Lönnroth a Rossova, „The Norse Muse“. In: *Alvissmál*, 9/1999, s. 11. Zásadní dílo góticismu představuje spis Olofa Rudbecka *Atland eller Mannheim* z let 1677–1702. Podle Rudbecka se Atlantida nacházela ve Švédsku, biblický Adam hovořil švédsky a římská a řecká kultura pouze napodobovala tu starší severskou. Už v polovině osmnáctého století góticismus vyvracela řada historiků, v Epištole 193 jej například paroduje Ludvig Holberg.

giøre ham, i det mindste som Nordens Runesmed, udødelig [...]“¹⁹⁵. Role Islandu stále spočívá v uchovávání historie pro Skandinávce. Za pozornost stojí především samotné metafory, jimiž Grundtvig Island charakterizuje: nebeská hora („Himmelbjerg“), náhrobní kámen („Bautasteen“) a rytec run („Nordisk Runesmed“). *Himmelbjerg* znamená zaprvé obecný výraz pro horu tak vysokou, že zdánlivě sahá až do nebes, zadruhé podle staroseverské mytologie představuje sídlo boha Heimdalla na pomezí mezi světem lidí a Ásů¹⁹⁶ a konečně jde o název druhého nejvyššího kopce v dnešním Dánsku, považovaného v Grundtvigově době s výškou 147 metrů za nejvyšší. Grundtvig tak kombinuje (křesťanskou) představu propojení nebe a země se severskou mytologií a dánským národním symbolem. Island opět získává mytický status, podobně jako v případě mýtu o Thule se stává sférou na pomezí našeho světa a nebeského království. *Bautasteen* označuje úzké vysoké kameny, vztyčované ve středověku na hrobech, a jak dokládá Inge Adriansenová, patří mohyly a náhrobní kameny k rozšířeným romantickým národním symbolům s kultovním statutem¹⁹⁷, stejně tak runové písmo a nápisy. Podobně jako v Grundtvigově básni „Island“ se tak ostrov stává jakýmsi mauzoleem, něčím, co je samo o sobě mrtvé a jehož jediný význam spočívá v uchovávání slávy zašlého věku.

Pozitivní, přesněji řečeno superlativní obraz Islandu tedy přebírá předchozí stereotypy kolébky národa a historicko-mytologického archivu, tentokrát jen Grundtvig více zdůrazňuje, že je islandské písemnictví společným skandinávským dědictvím a k jeho opěvování volí širší spektrum národních symbolů.

---

¹⁹⁵ „když pohlédneme na nebeskou horu ze zlomků severské historie, kterou náš hrdinný duch na sklonku dne, zpola zoufalý, vztyčil na Islandu, aby, když už musí zesnout, měl alespoň náhrobní kámen, který by byl vidět přes moře z celého světa a který by ho, alespoň coby rytec severských run, učinil nesmrtelným [...]“. Grundtvig, „Om Nordens historiske Forhold“, s. 488.

¹⁹⁶ Sturluson, *Edda a sága o Ynglinzích*, s. 63.

¹⁹⁷ Adriansenová, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, s. 126.

5.7 Grundtvigova báseň „Island“: Island jako zdroj klasické kultury

V básni „Island“ ve druhém vydání *Krønike-Riim til levende Skolebrug med Oplysninger* („Veršovaná kronika pro živou výuku s informacemi“) z roku 1842 se Grundtvig vrací k výlučně pozitivnímu obrazu Islandu. Básně s historickou tematikou měly sloužit k recitaci při výuce historie a rozvíjet u žáků patriotismus, rýmovaná forma měla přispět k lepšímu zapamatování. U básní ve druhém vydání byl kladen důraz na to, aby se daly i zpívat¹⁹⁸.

Island zde figuruje jako mytologický a historický archiv. Centrální metaforu básně představuje pták, který se na Island dostane spolu s prvním severským usedlíkem Ingólfem, přelétá nad severskými zeměmi a z výšky sleduje slavné skutky dávných hrdinů. Pták sice zemře, lyrický subjekt jej však pomocí inkoustu balzamuje, takže se jeho tělo uchová po další století, a dokonce se z jeho vajec o mnoho let později vyklube nová generace.

Opakuje se téma smrti, uchovávání minulosti a probuzení k novému životu. Znovu se objevuje polemická zmínka o Thule¹⁹⁹, země se popisuje pomocí kontrastu ledu a tepla²⁰⁰, z minulosti se vybírají především králové, váleční hrdinové a slavné bitvy²⁰¹, opět se polarizuje Jih a Sever a opakuje se myšlenka jedinečnosti severského umění a jeho nadřazenosti nad antickou kulturou²⁰². Island je líčen veskrze pozitivně, což je možné vysvětlit snahou o didaktické zjednodušení a cílem oslavovat národní kořeny.

V závěrečné části básně lyrický subjekt zvolává:

Trods Hele Romer-Valen
Og trods Athenes Lund,
Hos mig nu Jøkul-dalen

---

¹⁹⁸ Berg, *Indledning til Krønike-Riim til levende Skolebrug med Oplysninger*.

¹⁹⁹ Grundtvig, „Island“. In: Grundtvig, *Grundtvigs Værker*, s. 137.

²⁰⁰ Loc. cit.

²⁰¹ Tamtéž, s. 141–142.

²⁰² Tamtéž, s. 138.

Er ægte classisk Grund!²⁰³

I po dvačtyřiceti letech jako by se stále zodpovídala kodaňská univerzitní otázka, zda je vhodné využívat pro básnickou inspiraci staroseverskou literaturu. Island je nadále porovnáván s Jihem a je mu v této básni připisován vysloveně klasický status, staroseverská literatura ve vzdělávání nahrazuje tu antickou.

Stejně jako v Palnatokovi tvoří jeden z pozitivních atributů Islandů zcestovalost, opěvují se nejen cesty starých Severanů na jih do Říma či Cařihradu, ale i po severských zemích či dále na východ²⁰⁴. Zcestovalost dokazuje, že islandští historikové dobře znali ostatní kultury, což zvyšuje jejich věrohodnost a prestiž. Mimoto zcestovalost svědčí o tom, kam až kdysi sahal vliv starých Severanů a jejich kultury.

Jakkoli je podtrhována jedinečnost staroseverského písennictví („Som Romer-Spyd og Pile / Mod Mjølner i sin Drift / Saa er Latinske Stile / Mod Islands Sagaskrift“²⁰⁵), báseň využívá třístopý verš se střídavou kadencí a koncový rým, formálně se tedy Grundtvig staroseverské literatury příliš nedrží. Sice se objevují kenningy²⁰⁶ (např. „Døds-Herolder“²⁰⁷ – válečníci) a podánštěné staroseverské výrazy (např. „Jøkel-Dalen“²⁰⁸ či „Maglegaard“²⁰⁹), formálně však převažuje romantická poetika.

5.8 Oehlenschlägerovo drama „Kiartan og Gudrun“: Island jako prostředek charakterizace

Oehlenschlägerova tragédie „Kiartan og Gudrun“ („Kiartan a Gudrun“) z roku 1848 nabízí obraz Islandu poměrně komplexní. Jedná se o volnou adaptaci staroseverské „Ságy o lidech z Lososího údolí“. Hra se soustředí

---

²⁰³ Místo všech římských polí
a athénské háje
je teď ledovcové údolí
ta pravá země klasiky.
Tamtéž, s. 144.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 141.

²⁰⁵ „Jako římská kopí a šípy / V porovnání se silou Mjöllni, / Jsou latinské styly / V porovnání s islandskými ságami“. Mjöllni je Thorovo kladivo. Tamtéž, s. 138.

²⁰⁶ Básnické opisy typické pro staroseverské básnictví.

²⁰⁷ „heroldi smrti“. Tamtéž, s. 142.

²⁰⁸ „ledovcové údolí“. Tamtéž, s. 144.

²⁰⁹ „Cařihrad“. Tamtéž, s. 142.

na milostný trojúhelník mezi Kiartanem, Bodlim a Gudrun. Kiartan s Bodlim spolu zpočátku vycházejí dobře, oba jsou ovšem zamilovaní do Gudrun. Gudrun se zdráhá dát najevo své city, ačkoli opětuje Kiartanovu lásku. Oba muži odjedou z rodného Islandu do Norska ke dvoru Olafa Tryggvassona. Kiartan i Bodli přijmou v Norsku křesťanskou víru, Kiartan se sblíží s královou sestrou Ingeborg. Ingeborg se do Kiartana zamiluje, on ale myslí stále na Gudrun. Bodli odcestuje zpět na Island a namluví Gudrun, že je Kiartan zasnoubený s Ingeborg, načež Gudrun souhlasí se sňatkem s Bodlim. Podvod vychází najevo a manželství s Bodlim je nešťastné. Gudrun ponouká oba muže, aby se zabili vzájemně, nakonec si to sice rozmyslí, ale Bodli se přesto rozhodne vyzvat Kiartana na souboj. Kiartan zabije Bodliho. Na scéně se objeví Ingeborg, jejíž loď mířící do Irska bouře zanesla k islandským břehům, Gudrun se ji pokusí usmrtit výstřelem z luku, mine a umírá Kiartan.

Každý z hlavního trojlístku podává o Islandu odlišný obraz. Bodli velebí islandskou přírodu následovně: „Jeg hylder Naturens Skønhed [...] ved Fieldets Væg, / I Hulerne, hvor Solen pryder toppet Iis / Med alle Farver; det er Geisers hede Sprud / og Heklas Brand...“²¹⁰. Bodli spatřuje krásu v extrémních přírodních fenoménech: vysokých horách, gejzírech, sopkách a ledu, ctí tedy ideály vznešena. Obdiv k extrémním přírodním podmínkám ladí s jeho charakterem i původem. Bodli je čistokrevný Islandčan, zpočátku pohan, poté se nechá z pragmatických důvodů pokřtít. Je úskočný (Gudrun přiměje ke sňatku lži), vyznává sílu a nerad cestuje (v Norsku vyhledává islandskou společnost a chce se hned vrátit zpět na Island²¹¹).

Prostřednictvím Bodliho se opět tematizuje obava, že by křesťanství mohlo vést ke změkčilosti a ohrožovat vznešený ideál síly a hrdinskosti, zdá se však, že stejně jako v „Palnatokovi“ lze obojí skloubit:

BODLI

Jeg, Konge[,] finder stort Behag i Christnes Skik / Hvis kun den ei forleder til Blødagtighed.

---

²¹⁰ „Vzdávám hold kráse přírody [...] u horské stěny / V jeskyních, kde slunce zdobí zvrásněný led / Všemi barvami; je v horkém výbuchu Gejíru / A žaru Hekly...“ Oehlenschläger, „Kiartan of Gudrun“. In: Oehlenschläger, *Oehlenschlägers Tragødier*, s. 727.

²¹¹ Tamtéž, s. 734.

OLAF

Du seer, den har ei Tryggvason blødagtig gjort.²¹²

Odlišný vztah k Islandu vyjadřuje Kiartan. Označuje jej za „det kiære land”²¹³, cítí k němu tedy patriotismus. Island vnímá po přijetí křesťanství zejména jako středisko kultury:

Du kiender Landet ei. Den Aandens Modenhed,
Som Hedenskabet mægter, du beundrer dog
Hos Græker og hos Romer? Jeg forsikkrer dig
Den mangler ikke Nordens bedste Hedninger.
Du Skialde finde vil og Sagaskrivere,
Som høit du agter, kiender du først Sproget ret.²¹⁴

U Kiartana se tedy opakuje stereotyp civilizovaného ostrova a srovnávání s řeckou a římskou kulturou. Island získává charakter zasvěceného prostoru: „Et kloster er kun Island!”²¹⁵

Vztah k Islandu dokresluje Kiartanovy povahové rysy. Kiartan je označován za „čistou duši”²¹⁶, věnuje se umění a projde duchovním obrácením. Na rozdíl od Bodliho nemá čistokrevný islandský původ, nýbrž pochází po matce z irského královského rodu. Jelikož o Islandu koluje hypotéza, že tam před severskými záborci sídlili irští mniši²¹⁷, a tudíž má Island vlastně

---

²¹² BODLI: Já, králi[.] nacházím velké zalíbení v křesťanské víře / Jen aby nevedla ke změkčilosti.

OLAF: Jak vidíš, Tryggvasona ke změkčilosti nepřivedla.

Tamtéž, s. 738. Král zde naráží na skutečnost, že popravuje a mučí ty, kdo se odmítnou nechat pokřtít.

²¹³ „drahou zemi“. Tamtéž, s. 727.

²¹⁴ Neznáš tuto zemi. Ona zralost ducha,

Jíž dosáhlo pohanství a již tolik obdivuješ

U Řeků a Římanů? Ujišťuji tě,

že předním mužům mezi severskými pohany nechybí.

Najdeš tu skaldy a autory ság,

kterých si budeš velmi vážit, jen co se naučíš jazyk.

Tamtéž, s. 755.

²¹⁵ „Island není nic jiného než klášter!“ Tamtéž, s. 749.

²¹⁶ GUDRUN: „Dig, Kiartan! Med den reene Sjæl“ („Tebe, Kiartane! S tvojí čistou duší“). Tamtéž, s. 751.

²¹⁷ Hypotézu považuje za pravděpodobnou například Grundtvig. Grundtvig, „Af Norges Konge-Krønike“, s. 148.

prapůvodně křesťanské, nikoli pohanské kořeny, lze Kiartanův původ vykládat jako vrozenou inklinaci ke křesťanství a světové kultuře.

Postavu Kiartana je možné chápat jako vypovídající o islandské „povaze“ i kvůli jeho pýše. Hrdý je natolik, že nehodlá přijmout křesťanskou víru, ani když ho k tomu norský král nutí pod pohrůžkou smrti²¹⁸, a to i přesto, že je v té době Kiartan již křesťanství sám nakloněn. „Men Islands Mænd ei agte stort dit Kongesværd“²¹⁹, namítá Kiartan norskému monarchovi a tvrdí tak, že hrdost, neochota přijmout cizí diktát a nebojácnost či pohrdání smrtí patří mezi obecné vlastnosti islandských obyvatel. Král Kiartanovu pýchu odsuzuje: „Kiartan, jeg / Er bange, du er for stolt!“²²⁰ Islandskou pýchu lze proto chápat jako předmět kritiky.

Třetí obraz Islandu vytváří Gudrun, žena spojovaná s krásou, inteligencí a talentem (jako jediná z postav složí báseň), ale také proměnlivostí nálad²²¹ či manipulativností²²². Kiartan o ní soudí: „Kiartan sukker ikke meer / For Aanden uden Siæl; – thi du har ingen Siæl, / Du højt begavede Kvinde, du mangler Hjertet.“²²³ Gudrun představuje tělesnost, kdežto vztah s Ingeborg, vtělením všech křesťanských ctností, duchovní lásku: „Ak, Elskov høist forskiellig er fra Kiærlighed : / Hin hører Jorden, denne hører Himlen til.“²²⁴ Gudrun je přímo synonymem světského pokušení: „KIARTAN: Apage, Satanas!“²²⁵.

Tato žena vnímá Island navýsost negativně:

Du veed, der henrandt ingen Dag
I lang Tid, hvor jeg ønskte mig ei bort med dig
Tilbage til Sicilien, min Moders Øe:

---

²¹⁸ Oehlenschläger, „Kiartan og Gudrun“, s. 739.

²¹⁹ „Ale islandští muži se o tvůj královský meč příliš nestarají“. Tamtéž, s. 739.

²²⁰ „Kiartane! Bojím se, že jsi příliš pyšný.“ Tamtéž, s. 736.

²²¹ BODLI: „Du vil beherske Mænd, og mærker ei, at du / Beherskes Selv af latterligste Vægelsind.“ („Chceš ovládat muže, ale nevšimla sis, že se / Sama necháváš ovládnout tím nejměšnějším vrtochem.“). Oehlenschläger, „Kiartan og Gudrun“, s. 754.

²²² V závěrečném aktu například Gudrun popouzí Bodliho i Kiartana, aby se vzájemně zabili.

²²³ „Kiartan už nevzdychá / Pro ducha bez duše; – neboť ty duši nemáš / Ty nadaná ženo, schází ti srdce.“ Tamtéž, s. 752.

²²⁴ „Ach, zamilování je velice odlišné od lásky : / Jedno je spjaté se zemí, to druhé s nebem.“ Tamtéž, s. 758.

²²⁵ KIARTAN: „Odstup, satane!“ Tamtéž, s. 727.

Saa høist forskiellig fra den Øe, vi leve paa,
Som Himmelen fra Helvede. Thi skøndt vel Iis
Og Sneen hersker her i Aarets længste Tid,
Saa strækker Diævlen dog Ildtungen vældigt ud
Af Heklas Svælg, og viser her er Helveds Port.²²⁶

Gudrun navazuje na stereotyp ostrova plného zla a upíná se ve svých snech k Sicílii, tedy k Jihu. Že se dichotomie pekelného Severu versus nebeského Jihu objevuje právě u Gudrun, je symptomatické, neboť Gudrunin chybějící patriotismus a nostalgie po Jihu rozšiřují škálu jejích záporných vlastností.

Gudrunin jižanský původ se mimoto odráží i v jejích povahových rysech, mezi její horkou krev a původ je totiž kladena jasná souvislost. Kiartanova sestra Hrefna o ní míní: „Hun er, som han [Kiartan], af hidsigt og uroligt Blod ; / Ei ægte nordisk: han er irsk, og Moderen / til Gudrun en sorthaaret Viv fra Sikilei.“²²⁷ U Gudrun se neklidná krev projevuje zlomyslností („Der er Ondskab stundum i mit Sind, som dog / Ei fæster Rod; den avles af et hidsigt Blod“²²⁸), u Kiartana potom tím, že ho Gudrunina proměnlivá povaha a exotická krása přitahuje.

Gudrun navíc Island vnímá jako periferii. Když u břehu Islandu ztroskotá nádherná Ingeboržina loď, Gudrun se k ní chce vypravit a ironicky poznamenává: „Vi stakkels Øefolk see jo næsten ingenting! / Et saadant Syn er Morskab for det halve Liv.“²²⁹

---

²²⁶ Jak víš, už dlouho neuplynul jediný den,
Abych si nepřála být s tebou pryč,
Zpátky na Sicílii, na ostrově mé matky:
Tak odlišném od ostrova, na němž žijeme teď,
Jako je nebe od pekla. Neboť přestože led
A sníh zde vládnou po většinu roku,
Vyplazuje ďábel svůj ohnivý jazyk daleko
Ze chřtánu Hekly a dává na vědomí, že je tu brána pekelná.
Tamtéž, s. 743.

²²⁷ „Ona i on [Kiartan] mají tutěž horkou, neklidnou krev ; / Nejsou praví Seveřané: on je Ir a Gudrunina matka / Je ze Sicílie“. Tamtéž, s. 754.

²²⁸ „Občas je v mé mysli zlo, které ale / Nezapustí kořeny; je způsobené horkou krví“. Tamtéž, s. 354.

²²⁹ „Vždyť my chudáci ostrované nevidáme skoro nic! / Takový pohled je zábava, jaká se naskytne párkrát za život.“ Tamtéž, s. 755.

Vztah jednotlivých postav k Islandu tedy slouží jako jeden z prvků charakterizace a snad i jako měřítko jejich charakteru. Celkový obraz Islandu dotvářejí i vedlejší postavy. Hrefna, která při šití s dalšími dívkami zpívá staré písně²³⁰, a udržuje tak v chodu ústní tradici, je vykreslena jako romantická duše se zájmem o vlastní kořeny. Kiartanův pohanský otec, kritizující synovu apoteózu latiny a jeho odklon od severských tradic²³¹, je zase charakterizován jako patriot. Ingeborg, poukazující na spřízněnost islandských a norských hrdinů²³², potom reprezentuje panskandinavismus a její snaha o sbližování Seveřanů koresponduje s její mírnou, přátelskou povahou a křesťanským vyznáním.

Není bez zajímavosti, že navzdory Bodliho obdivu k sopkám a Gejíru děj není zasazen do žádných velkolepých scénérií. Velká část islandských scén se odehrává uvnitř, u scény před kostelem není o přírodě ani zmínka²³³, jen v posledním aktu se objevuje „et snævert Sted i Fjeldene“²³⁴. V první scéně se postavy ocitají na „en smuk, rund Plads indhegnet af Birke og Grantræer“²³⁵. Smrk lze považovat za norský národní strom, břízu potom za švédský²³⁶, scénu lze proto chápat jako panskandinávskou. Gudrun ve svém chvalozpěvu na Kiartanův původ recituje, že Kiartanův předek toužil po zlatých polích Islandu, a vytváří tak dojem mírného zemědělského kraje: „Hiem til Island længes han / Efter gule Marker saare“²³⁷. Navzdory tomu, že postavy přírodu mnohokrát opěvují, se tedy děj neodehrává v prostředí nijak specificky islandském. Naopak se zdá, že místo exotizace a zdůraznění ontologické odlišnosti dochází spíše ke snahám připodobnit Island pevninské Skandinávii.

Reprezentaci Islandu dokresluje i vztah islandských postav ke křesťanství. Kiartanův otec a jeho sestra zůstávají pohany, Bodli a Gudrun se sice pokřtít nechají, ale zůstává v nich pohanská mentalita (Bodli zřejmě

---

²³⁰ Tamtéž, s. 742.

²³¹ Tamtéž, s. 749.

²³² Tamtéž, s. 785.

²³³ Tamtéž, s. 747.

²³⁴ „úzká rokle v horách“. Tamtéž, s. 755.

²³⁵ „krásném, kulatém prostranství ohraničeném břízami a smrky“. Tamtéž, s. 727.

²³⁶ Adriansenová, s. 387.

²³⁷ „Bolestně touží po rodném Islandu / Po jeho zlatých polích“. Oehlenschläger, „Kiartan og Gudrun“, s. 729.

přijme novou víru z pragmatických důvodů²³⁸ a Gudrun nabízí v rozporu s neporušitelností manželského slibu Kiartanovi, že se s Bodlim nechá rozvést²³⁹). Jediná důležitější islandská postava, která přijme křesťanství opravdově, je Kiartan, jemuž však koluje v žilách irská krev. Vzniká dojem, že Islandčané sami o sobě nejsou křesťansky založený národ a že k jejich obrácení je zapotřebí skandinávského vlivu.

Neumannová podotýká, že romance jsou pro nacionalistický diskurz příznačné²⁴⁰, protože jsou často postaveny na protikladu hrdinů a záporných postav, navíc jsou hlavními protagonisty obvykle mladý, krásný a ctnostný národní pár, s nímž se lze snadno ztotožnit. Pro tuto tragédii to tak docela neplatí, neboť všechny postavy s výjimkou Ingeborg mají své kladné i záporné stránky, Oehlenschlägerovy postavy jsou v tomto ohledu poměrně vrstevnaté. Okleštění ságy na romantickou zápletku nicméně skýtá větší prostor pro působení na city čtenáře a národní stereotypy se možná v romancích snadněji vztáhnou k pozitivním a negativním hodnotám. Kiartan totiž ve výsledku musí volit mezi jižanskou tělesnou láskou, vrtkavostí a nenávisť k Severu na straně jedné (Gudrun), a severskou duchovní láskou a panskandinavismem na straně druhé (idealizovaná Ingeborg).

5.9 Andersenova povídka „Om Aartusinder“ – ironický obraz Islandu

Povídka Hanse Christiana Andersena „Om Aartusinder“ („Za tisíc let“) z roku 1852 si bere na paškál bleskový povrchní turismus. Až uplynou tisíce let, předpovídá ironický vypravěč, bude možné přeletět na parních strojích Atlantský oceán a Američané budou cestovat po Evropě. Zvládnou ji poznat za osm dní, v každé zemi se tudíž zastaví pouze na skok. „Til Europa!“ lyder det hos Amerikas unge Slægt, „til Fædrenes Land, Mindernes og Phantasiens

---

²³⁸ Bodli se svěruje svému krajanovi: „Jeg vil heller ei christnes, kan jeg undgaae det.“ („Ani já se nechci nechat pokřtít, pokud se tomu budu moci vyhnout.“). Tamtéž, s. 735.

²³⁹ Tamtéž, s. 751.

²⁴⁰ Neumannová, s. 277–278.

deilige Land, Europa!“²⁴¹ O každé z navštívených zemí se načrtne letmý obraz: Anglie je kupříkladu označována za zemi Shakespearovu a za zemi průmyslu, u Německa se zmiňuje Luther, Mozart a Goethe, železnice a kanály.

Kromě kritiky konzumního, pohodlného a uspěchaného turismu se objevuje také myšlenka, že se mnohá evropská kultura rozpadne v prach: ze svatopetrské baziliky ve „věčném“ městě Římě zůstanou jen rozvaliny, rakouská velkoměsta se promění v ruiny a i leckterá slavná jména upadnou v zapomnění.

Na své cestě kolem Evropy budoucí americká generace neopomene navštívit Island: „Island tages paa Hjemfarten, Geysir koger ikke meer, Hekla er slukket, men som Sagas evige Steentavle staaer den stærke Klippe-Ø i det brusende Hav!“²⁴²

Volbu islandských atributů lze chápat jako stereotypní: vypravěč charakterizuje ostrov pomocí neobyčejných přírodních jevů, nehostinnosti a ság. Jedinečnost islandské přírody setřel čas, kdežto ságy přetrvaly a pustá země stále stojí. Umění se zdá mít trvalejší hodnotu než příroda a z celé historie islandského písemnictví zůstávají nadčasové zase jediné ságy.

Vzhledem k ironii vypravěče se ovšem nabízí také interpretace, že kromě uspěchaného způsobu cestování podléhá kritice také způsob uvažování, který přiřazuje každé kultuře jen několik klišé a není schopen poznat ji do hloubky. Možná tedy, že hlavním předmětem vypravěčské ironie je právě ustrnulé redukcionistické vnímání druhých zemí, stereotypní opakování týchž zdánlivě neměnných národních atributů, které však často podlehnou zkáze a zapomnění.

---

²⁴¹ Andersen, „Om Aartusinder“. In: Andersen, *H.C. Andersens Eventyr*, bind II, s. 259.

„Do Evropy!“ volá mladý americký lid, „do země předků, krásné země fantazie a památek, do Evropy!“ Andersen, „Za tisíc let“. In: Andersen, *Pohádky Hanse Christiana Andersena*. Přeložil František Fröhlich, s. 289.

²⁴² Andersen, „Om Aartusinder“, s. 259.

„Cestou domů pak ještě Island; gejíry už nevrou, Hekla vyhasla, ale jako věčná kamenná deska dávných ság mocně ční skalnatý ostrov v hučícím moři.“ Andersen, „Za tisíc let“, s. 290.

6. Závěr

Island je ve zkoumaných pramenech vykreslován pozitivně až ambivalentně. Pozitivní hodnocení Islandu se vztahuje především na islandské písemnictví, jeho jedinečnost na poli evropské literatury a význam pro současnou generaci, v menší míře potom na opěvování islandské přírody, a to zejména v duchu konceptu vznešena. Kromě toho se vyskytlo líčení Islandů coby zcestovalých, mírumilovných lidí s dobrosrdečnou povahou, čistým srdcem a křesťanskými ctnostmi. Za negativní aspekty týkající se islandské „povahy“ je potom například u Grundtviga považována islandská sebestřednost, sklony k prospěchářství, konfliktnosti a anarchii, v „Kiartanovi a Gudrun“ se zase tepe islandská pýcha.

Líčení Islandu osciluje na pomezí mezi obrazem vlastním (*autoimage*) a obrazem cizí kultury (*heteroimage*). Vzhledem k tomu, že Island v době romantismu tvoří součást dánské říše a že se romantičtí autoři často vyslovují pro panskandinávskou myšlenku, některé obrazy zdůrazňují příslušnost Islandu k Dánsku, potažmo severským zemím (například Oehlenschlägerovo drama „Kiartan a Gudrun“, stírající zvláštní znaky ságového žánru a odlišnost islandské přírody), jiné Island silně exotizují až mytizují (viz Grundtvig a jeho báseň „Island“). Do některých děl (jmenovitě Oehlenschlägerova „Palnatoka“ a Grundtvigovy „Af Norges Konge-Krønike“) se výrazněji promítl koloniální vztah Dánska a Islandu: Grundtvig zdůrazňuje neschopnost Islandů vládnout si sami a odůvodňuje ji úpadkem národního charakteru, v „Palnatokovi“ je potom Island asociován s primitivistickou utopií a druhým pohlavím. Zatímco v některých textech Island vystupuje jako kolébka civilizace a zdroj inspirace (kupříkladu v Oehlenschlägerově básni), Grundtvig ve své předmluvě k překladům Snorriho vysvětluje, že islandské umění je třeba chápat jako produkt pevninských vlivů, především křesťanství a spřízněnosti významných Islandů se skandinávskými královskými rody.

Přestože se romantická poetika do značné míry vymezuje vůči klasicistnímu návratu k řeckým a římským námětům a formám, způsob vnímání Islandu navazuje na starší reprezentace a zavedené stereotypy, z nichž některé mají své kořeny právě v antice. Objevuje se například klimatická teorie,

přejímání bipolárního pojetí Severu a Jihu či opozice centrum versus periferie. Dochází také k poklasičtění staroseverských literárních forem: příkladem budiž Oehlenschlägerova óda v hexametru nebo adaptování ságové látky v hávu tragédie. Romantici dále navazují na Saxona Grammatica i novověké stereotypy v zobrazování Islandu coby ostrova plného zla, nehostinného ostrova, primitivistické utopie a civilizovaného ostrova, byť v některých případech jsou tyto stereotypy problematizovány (nehostinnost je několikrát interpretována jako ideální podmínka pro duševní činnost, ostrov plný zla je v případě Oehlenschlägerovy tragédie použit pro dokreslení negativní charakteristiky jedné z postav). Z preromantického období jsou romantické etnotypy silně ovlivněny ideály vznešena, zejména Oehlenschlägerova raná díla, kromě toho také mýtem zlatého věku a ušlechtilého divocha.

Inovativně oproti předchozím reprezentacím působí zejména nacionalistický diskurz. Ten se odráží hlavně ve volbě obsahu. Island je zmiňován výhradně v souvislosti s historií, mytologií a literaturou, v nichž Skandinávie spatřuje své kořeny, kdežto o současném Islandu devatenáctého století nepadne ani zmínka. Projevuje se exotismem v čase a mýtem zlatého věku, silnou nostalgií po hrdinském dávnověku a použitím národních symbolů. Za novum oproti starší tradici by se dala považovat i feminizace Island'anů, ačkoli k ní už bylo nakročeno primitivismem.

Specifikum mezi rozebíranými texty představuje Andersenova povídka „Om Aartusinder“, ironizující povrchnost turismu a schematické vnímání druhých zemí.

Rozbor jednotlivých aspektů podle metody komparatistické imagologie potvrdil, že jsou všechny tři aspekty obrazů nedílně propojené a že jsou v nich přítomné vrstvy starších reprezentací, což lze dle Leersena považovat za základní vlastnost etnotypů. Obrazy plní různé funkce, nezřídka i několik funkcí naráz, a jsou vázané na interpretaci konkrétního textu a na jeho svébytnou poetiku. Předně reprezentace slouží k budování vlastní identity a v některých případech snad také k upevňování koloniálního vztahu mezi Dánskem a Islandem. Mimoto rozličná vnímání Islandu v dramatech přispívají k charakterizaci literárních postav a představa mytického ostrova, na němž se zrodila severská mytologie alias duch Severu, plní i didaktickou funkci

v Grundtvigově lidovém vzdělávání. Konečně se Island vyznačuje nemalou estetickou hodnotou, stává se pozadím pro milostné trojúhelníky, básnickovou inspirací či utopickým rájem. Texty nevyprávějí nic o reálném Islandu první poloviny devatenáctého století a sotva by bylo možné uvést je na pravou míru, spíše vytvářejí diskurz reprezentací a literární topos, který poslouží coby předobraz budoucím reprezentacím.

Resumé på dansk

Specialet analyserer, hvordan Island bliver skildret i danske romantikeres værker. Emnet hører ind under imagologi. Eftersom *imagologi* er et tvetydigt begreb, gør første kapitel rede for forskellige imagologiske koncepter. Hos nogle teoretikere kan imagologi forstås som en disciplin indenfor komparativ litteraturvidenskab, som undersøger en diskurs; hos andre som en interdisciplinær metode, som kan bruges indenfor litteraturvidenskab, sociologi, historie eller psykologi til at udforske en bestemt mentalitet. Derudover bliver termen indimellem forvekslet med *imager*.

Det intertekstuelle aspekt viser, hvordan diverse forrige stereotyper af Island og Norden ophobede sig. Det kontekstuelle aspekt gør opmærksom på den historiske kontekst, især nationalisme, skandinavisme, præromantisk poetik og mytologiens nye status i uddannelsen.

Det tekstuelle aspekt har vist, at danske imager af Island svinger mellem en positiv og en ambivalent vurdering. De balancerer på grænsen mellem auto- og heteroimage, fordi nogle af værkerne understreger, at Island tilhører det danske rige, og at alle nordiske lande har fælles oprindelse, kulturarv og politiske interesser, mens andre snarere eksotiserer Island eller beskriver det som en primitivistisk utopi eller det andet køn. Til trods for at romantikken tager afstand fra den klassicistiske beundring af antikken, overtager romantiske imager en række gamle stereotyper, herunder nogle med antikke rødder, eksempelvis den klimatiske teori, polarisering af Norden vs. Syden og centrum vs. periferi eller myten om Thule. Desuden bliver romantikkens forestilling om Island påvirket af Saxo Grammaticus og en del senere etnotyper, såsom *den onde ø*, *den civiliserede ø* eller *primitivistisk utopi*. Nogle af værkerne bærer et præg af kolonialistisk tankegang. Selvom Island for det meste står for *oprindelighedens sted*, bliver hos Grundtvig al islandsk civilisation, inklusiv litteratur og historiografi, fremstillet som et produkt af påvirkninger udefra, nærmere bestemt kristendommen og de betydningsfulde islændinges slægtskab med skandinaviske kongehuse.

Imagerne styrker først og fremmest den danske eller skandinavistiske identitet. I øvrigt bliver de anvendt til karakterisering af protagonisterne, som et æstetisk motiv eller til didaktiske formål.

Resume in English

This thesis analyses the way Danish Romantic writers depict Iceland in their writings. The topic comes under imagology. Since it is an ambiguous concept, the first chapter deals with the dissimilar notions of *imagology*. Whilst for some theorists, *imagology* is a discipline of comparative literature that examines a discourse, for other imagologists, the term stands for a method which can be used in literature, sociology, history or psychology and which focuses on mentality. Moreover, it gets frequently mixed up with *images*.

The intertextual aspect describes the accumulation of previous stereotypes regarding Iceland and the North. The contextual aspect reminds of the historical background, especially nationalism, Scandinavism, Pre-Romantic poetics and the altered position of Old Norse mythology in the Danish education system.

The textual aspect has shown that Romantic images range from being positive to ambivalent. They oscillate between an autoimage and a heteroimage, because some of them emphasize that Iceland is a part of Denmark or that all Nordic countries have common origin, cultural legacy and political interests, whereas other images rather exoticize the island or draw a portrait of a primitive utopia or feminized people. Although Romanticism does not share the classicist admiration of antiquity, the images overtake a number of older stereotypes, some of which do have their roots in classical sources. In addition, the Romanticists' view of Iceland is influenced by Saxo Grammaticus and a fair amount of later ethnotypes, such as *the evil island*, *the civilised island* or *primitive utopia*. Some of the writings are clearly affected by colonialism. Despite Iceland often representing a place of origin, Grundtvig claims that all of Iceland's civilisation, including art or historiography, is in fact a product of the European influence, such as Christianity or Icelanders being related to Scandinavian royal houses.

The main function of the images consists in strengthening the own identity (be it Danish or Nordic). Furthermore, they contribute to the characterizing of drama protagonists, the images possess an aesthetic value and can be used for didactic purposes.

Bibliografie

ADRIANSENOVÁ, Inge, *Nationale symboler i Det Danske Rige 1830–2000*, bind 2. København: Museum Tusulanum, 2003.

ANDERSEN, Hans Ch., „Om Aartusinder“ [online]. In: ANDERSEN, Hans Ch., *H. C. Andersens Eventyr*, bind II. København: C. A. Reitzel, 1990 [cit. 11. 3. 2021]. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr02val-shoot-workid94021.pdf>.

ANDERSEN, Hans Ch., „Za tisíc let“. In: ANDERSEN, Hans Ch., *Pohádky Hanse Christiana Andersena*. Přeložil František Fröhlich. Praha: Reader's Digest Výběr, 2006, s. 289–290.

ANDERSON, Carl Edlund, „The Danish Tongue and Scandinavian Identity“ [online]. In: *Mid-American Medieval Association Annual Conference, 26 February 2000*. Tulsa, 2000 [cit. 25. 3. 2022]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/267777544_The_Danish_tongue_and_Scandinavian_identity.

ARNDTOVÁ, Astrid, „North/South“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 387–389.

BELLER, Manfred, „Myth“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN Joep (eds.), *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 373–377.

BERG, Holberg, *Indledning til Krønike-Riim til levende Skolebrug med Oplysninger* [online]. 2018 [Cit. 18. 2. 2022]. Dostupné z: <http://www.xn--grundtvigsvrker-7lb.dk/tekstvisning/16837/0#{%220%22:0,%22v0%22:0,%22k%22:0}>.

BURKE, Edmund, *A Philosophical Enquiry into the Sublime and Beautiful*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

CAMBRIDGE SCHOLARS, *Imagology Profiles: The Dynamics of National Imagery in Literature* [online]. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publisher, 2018 [cit. 23. 11. 2021]. Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/reader.action?docID=5477566&ppg=1>.

CORBINEAU-HOFFMANNOVÁ, Angelika, *Úvod do komparatistiky*. Přeložila Veronika Jičínská. Praha: Akropolis, 2008.

DYSERINCK, Hugo, „Komparatistische Imagologie“. In: DYSERINCK, Hugo, *Komparatistik: Eine Einführung*, Band 1. Bonn: Bouvier Verlag, 1981.

ECO, Umberto, *Dějiny krásy*. Přeložili Gabriela Chalupská, Veronika Křenková, Jindřich Vacek, Kateřina Vinšová, Zora Obstová a Anita Pelánová. Praha: Argo, 2005.

FINK, Gonthier-Louis, „Diskriminierung und Rehabilitierung des Nordens im Spiegel der Klimatheorie“. In: ARNDTOVÁ, Astrid; BLÖDORN, Andreas; FRAESDORFF, David; WEISNEROVÁ, Annette; WINKELMANN, Thomas (eds.), *Imagologie des Nordens*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004, s. 45–107.

FISCHER, Manfred S., „Literarische Imagologie am Scheideweg. Die Erforschung des ‚Bildes vom anderen Land‘ in der Literatur-Komparatistik“. In: BLAICHER, Günther (ed.), *Erstarrtes Denken: Studien zu Klischee, Stereotyp und Vorurteil*. Tübingen: Gunter Narr, 1987, s. 55–71.

GASPAROV, Michail L., *Nástin dějin evropského verše*. Přeložili Robert Ibrahim a Alena Machoninová. Praha: Dauphin, 2010/2012.

GRUNDTVIG, Nikolai F. S., „Af Norges Konge-Krønike“ [online]. In: GRUNDTVIG, Nikolai F. S., *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*. København: Gyldendal, 1904–1909 [cit. 2. 2. 2022]. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-textsgrundtvig04val-shoot-workid68613.pdf>.

GRUNDTVIG, Nikolai F. S., „Fortale (til Nordiske Smaadigte)“ [online]. In: GRUNDTVIG, Nikolai F. S., *Nik. Fred. Sev. Grundtvigs udvalgte skrifter*. København: Gyldendal, 1904–1909 [cit. 4. 2. 2022]. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-textsgrundtvig08val-shoot-workid89024.pdf>.

GRUNDTVIG, Nikolai F. S., „Island“ [online]. In: GRUNDTVIG, Nikolai F. S., *Grundtvigs Værker*. 2021 [cit. 6. 2. 2022]. Dostupné z: https://tekster.kb.dk/text/gv-1842_477B-txt-root.pdf.

GRUNDTVIG, Nikolai F. S., „Prøver af Snorros og Saxos Krøniker i en ny Oversættelse samt et Ord til Danske og Norske“ [online]. In: GRUNDTVIG, Nikolai F. S., *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*. København: Gyldendal, 1904–1909 [cit. 27. 1. 2022]. Dostupné z: http://adl.dk/solr_documents/grundtvig04val-workid54331#kbOSD-0=page:1.

GRUNDTVIG, Nikolai F. S., „Om Nordens historiske Forhold“ [online]. In: GRUNDTVIG, Nikolai F. S., *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*. København: Gyldendal, 1904–1909 [cit. 4. 2. 2022]. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-textsgrundtvig08val-shoot-workid161989.pdf>.

„Guldalder“ [online]. In: DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB, *Ordnet: Den danske ordbog: Moderne dansk sprog*. [Cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=guldalder&tab=for>.

„Guldalderen: 1800–1850“ [online]. In: *Statens Museum for Kunst*. [Cit. 8. 1. 2022]. Dostupné z: <https://www.smk.dk/article/guldalderen/>.

HOPPENBOUWERS, Peter, „Medieval people imagined“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: The cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 45–62.

„Image“. In: KRAUS, Jiří; PETRÁČKOVÁ, Věra et. al., *Akademický slovník cizích slov* [online]. Praha: Academia, 1995 [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=image>.

Ísleifsson, Sumarliði R., „Iceland“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 177–179.

Ísleifsson, Sumarliði R., „Images of Iceland and Greenland in the Late Seventeenth and First Half of the Eighteenth Century“. In: *1700-tal: Nordic Journal for Eighteenth-Century Studies*, 12/2015, s. 55–72.

Ísleifsson, Sumarliði R., *Tvær eyjar á jaðrinum: ímyndir Íslands og Grænlands frá miðöldum til miðrar 19. aldar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan: Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands, 2015.

JALAVOVÁ, Marja a STRÅTH, Bo, „Scandinavia/Norden“. In: MISHKOVA, Diana a TRENCSENYI, Baláz (eds.), *European regions and boundaries: A conceptual history*. New York: Berghahn Books, 2017, s. 36–56.

JÓHANNSSON, Jón Y., „Scandinavian Orientalism: The Reception of Danish-Icelandic Literature 1905–1950“. In: CRAMER, Jens a MARNERSDÓTTIR, Malan (eds.), *Nordisk litteratur og mentalitet: foredrag fra den 22. studiekongres i International Association for Scandinavian Studies (IASS) arrangeret af Føroyamálsdeild, Fróðskaparsetur Føroya, Færøernes Universitet, 3.–9. august 1998*. Tórshavn: Føroya fróðskaparfelag, 2000, s. 254–261.

KEDWARDS, Dale, *The Mappae Mundi of Medieval Iceland*. Martlesham: Boydell & Brewer, 2020.

KIZILER EMEROVÁ, Funda, „Die Imagologie Als Arbeitsbereich Der Komparatistik“. In: *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 8, 2012, s. 1-17.

KRÁLOVÁ, Kristýna a KRÁLOVÁ, Magda (eds.), *Nesmrtelní vikingové: Staroseverské motivy v novodobé literatuře*. Praha: Hermann & synové, 2017.

KUNDERA, Milan, *Nesmrtelnost*. Brno: Atlantis, 2016.

LEERSEN, Joep, „Imagology: History and Method“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 17–32.

LEERSEN, Joep, „Ethnocentrism, Eurocentrism“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 323–324.

LEERSEN, Joep, „Exoticism“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 325–326.

LEERSEN, Joep, „The poetics and anthropology of national character (1500–2000)“. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 63–75.

LEERSEN, Joep, „Imagology: On using ethnicity to make sense of the world”. In: *Les stéréotypes dans la construction des identités nationales depuis une perspective transnationale*, 10/2016, s. 13–31.

LÖNNROTH, Lars a ROSSOVÁ, Margaret C., „The Norse Muse: Report from an International Research Project“. In: *Alvíssmál*, 9/1999, s. 3–28.

MEULENGRACHT SØRENSEN, Preben, *Norrønt nid: Forestillingen om den umandige mand i islandske sagaer*. Odense: Odense Universitetsforlag, 1980.

MØLLER, Jes F., „Grundtvig, Danmark og Norden“. In: HEMSTADOVÁ, Ruth; MØLLER, Jes F.; THORKILDSEN, Dag (eds.), *Skandinavismen: Vision og virkning*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018, s. 99–120.

NEUMANNOVÁ, Birgit. „Towards a Cultural and Historical Imagology”. In: *European Journal of English Studies*, 3/2009, s. 275–291.

NIPPEL, Wilfried, „Ethnic images in classical antiquity”. In: BELLER, Manfred a LEERSEN, Joep (eds.), *Imagology: the cultural construction and literary representation of national characters: A critical survey*. Amsterdam: Rodopi, 2007, s. 17–32.

NORA, Pierre, „Between History and Memory: Les lieux de mémoire“. In: *Representations*, 26/1989, s. 7–24.

LUNDGREEN-NIELSEN, Flemming, „Grundtvig’s Norse Mythological Imagery – An Experiment that Failed“. In: WAWN, Andrew (ed.), *Northern Antiquity: The post-medieval reception of Edda and Saga*. London: Hisarlik Press, 1994, s. 41–68.

OEHLENSCHLÄGER, Adam G., „Island“ [online]. In: OEHLENSCHLÄGER, Adam G., *Poetiske skrifter*, bind 19. København: Selskabet til Udgivelse

af Oehlenschlägers Skrifter, 1860 [cit. 15. 1. 2022]. Dostupné z: <https://kalliope.org/en/text/oehlenschlaeger2019020345>.

OEHLENSCHLÄGER, Adam G., „Kiartan of Gudrun: En Tragödie“. In: OEHLENSCHLÄGER, Adam G., *Oehlenschlägers Tragødier*. København: Martius Truelsen, 1901.

OEHLENSCHLÄGER, Adam G., „Palnatøke: Et Sørgespil“ [online]. In: OEHLENSCHLÄGER, Adam G., *Poetiske skrifter*, bind IV. København: G. E. C. Gads forlag, 1929. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-oehl04val-shoot-workid57154>.

PLINY, *Natural History II*, Books 3–7. Cambridge, London: Harvard University Press, 1942.

„Příběh o Þorvaldu Zcestovalém“. Přeložila Helena Kadečková, redakčně upravila Lucie Korecká. In: KORECKÁ, Lucie; KRÁLOVÁ, Magda; VAVERKA, Ondřej; STARÝ, Jiří (eds.) *A TEHDY PRONESL STROFU...: Staroseverské příběhy o skaldech*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019.

SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum* [online]. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1931 [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <http://wayback01.kb.dk/wayback/20100504154321/http://www2.kb.dk/elib/lit/dan/saxo/lat/or.dsr/index.htm>.

SAXO GRAMMATICUS, *Saxos Danmarkshistorie* [online]. Oversat af Peter Zeeberg. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & G. E. C. Gads Forlag, 2000 [cit. 19. 11. 2021]. Dostupné z: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-saxoval-shoot-workid54112#idm140622285324448>.

SAID, Edward W., *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1979.

SINGER, Rüdinger, „Ossian: Der ‚Homer des Nordens““. In: ARNDTOVÁ, Astrid; BLÖDORN, Andreas; FRAESDORFF, David; WEISNEROVÁ, Annette; WINKELMANN, Thomas (eds.), *Imagologie des Nordens*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004.

SHAW, Philip, *The Sublime*. London: Routledge, 2017.

SKYUM-NIELSEN, Erik, „Island i skrivende danskeres drømme“. In: SKYUM-NIELSEN, Erik (ed.), *Gullfoss: mødet mellem dansk og islandsk kultur i 1900-tallet*. København: Vandkunsten, 2015, s. 355–389.

STANZEL, Franz K., „Das Nationalitätsschema in der Literatur und seine Entstehung zu Beginn der Neuzeit“. In: BLAICHER, Günther (ed.), *Erstarrtes Denken: Studien zu Klischee, Stereotyp und Vorurteil*. Tübingen: Gunter Narr, 1987, s. 84–96.

STARÝ, Jiří, „Meče a strofy. Staroseverské příběhy o skaldech“. In: KORECKÁ, Lucie; KRÁLOVÁ, Magda; VAVERKA, Ondřej; STARÝ, Jiří (eds.) *A TEHDY PRONESL STROFU...: Staroseverské příběhy o skaldech*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2019.

STRUBE, Werner, „Einleitung“. In: BURKE, Edmund, *Philosophische Untersuchung über den Ursprung unserer Ideen vom Erhabenen und Schönen*. Hamburg: Felix Meiner, 1989, s. 9–32.

STURLUSON, Snorri, *Edda a sága o Ynglinzich*. Přeložila Helena Kadečková. Praha: Argo, 2003.

„Sørgespil“. In: DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB, *Ordnet: Ordbog over den danske Sprog: Historisk ordbog 1700–1950* [online]. [Cit. 15. 2. 2022]. Dostupné z: <https://ordnet.dk/ods/ordbog?query=s%C3%B8rgespil>.

VAN DER LIET, Henk, „Iceland – A Postcolonial Landscape?“ In: *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik*, 67/2011, s. 447–471.

VAN GERVEN, Tim, „The Copenhagen Question of 1800: Tracing the Intellectual Roots of Cultural Scandinavism“. In: HEMSTADOVÁ, Ruth; MØLLER, Jes F.; THØRKILDSEN, Dag (eds.), *Skandinavismen: Vision og virkning*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2018, s. 45–72.

Příloha

Anonym: *Steirische Völkertafel* (cca. 1720–1730)

Zdroj: <https://austria-forum.org> [15. 1. 2022]

